

K 15.415
3

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

მ. ს. თაყაიშვილი

სამსოროს მასალანი

საბჭოთა კავშირი

- I. მცირე უწყება ქართველთა მწერალთათვის.
- II. ყანჩაეთის ტყავის სახარება და მისი მინაწერები.

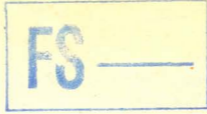

თ ბ ი ლ ი ს ი

ელექტრო-მბეჭდავი ს. მ. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქ., სუვ. ხაზ. № 5.

1913

K 15.415
3

მხირმ უწყებამ ქართველთა მწერალთათჳს ¹⁾.

1.

მეფე დავით აღმაშენებელისათჳს.

წმინდა და ღირსი მეფე საქართველოჲს და აფხაზთა დავით აღმა-
შენებელი ბატონოჲნი. ესე სიკრძალოჲ დაღმარდა ღვთაის სიუფარულის
სწავლას და სსდრმითათა და სსუიღოსიფოსითა სწავლათას შინს;
ჟამთა წინაშართა ამჳ მეფესათა მოვიდნენ საქართველოს შინს აგარანნი,
სახლეუდაითურთ თჳსით ვადრე სჳმი ათასი მოსახლე კაცი და დაიპერეს
საქართველო და დაუშენენ სჳმთა მდინარეთა სსნაშარეთა ზედა, ესე
იგი მტკვარს, ალაზანს და იორს ზედა. სსხითა ამით მათ უღის
მოაფართჳ განიუქეს ამ სსხეთ ადგილნი ესე: ერთა მოაფართაგანი ასი
ათასისა კომღისა კაცითა დაქსნლას მტკვარისა კიდეს ზედა ამიერ და
იმიერ, სურამითაგან ვადრე განჯამდის; მეორე მოაფარი დაქსნლას
ასი ათასისა კაცითა იორის მდინარის კიდეს ზედა, მთაწესითაგან (სიღ)
ვადრე ალაზანისა შესართავადმდე, რომელიცა ერთვის მახლობელ ს-
მუხისს; ხოლო მესამე მოაფარი დაქსნლას ასი ათასისა კომღისა კაცი-
თა შანკისადამ ალაზნის სსნაშართას ზედა—ვიდრე ივრისა შესართა-

საქართველოს
ინფორმაცია
2000
გვ. 1

¹⁾ ეს წერილი იბეჭდება ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრ-
ცელებელის საზოგადოების წიგნთ საცავის კრებულიდან № 3677, რო-
მელიც წინეთ ეკუთვნოდა პროფესორი დ. ჩუბინაშვილის ბიბლიოთეკას.
ცნობები ქართველთა მწერალთა შესახებ აქ იწყება მეფე დავით აღმაშენ-
ებელით და თავდება ალექსანდრე ჭავჭავაძით. ეს ნაწილი კრებულისა
შეიცავს სულ 35 ფურცელს III 4⁰ ნუსხა მხედრულის ხელით ნაწერს და
ეკუთვნის მეცხრამეტე საუკუნის ნახევარს. მართლ-წერა ტექსტისა ერთ-
გვარი არ არის და არც ჩვენ ვიცავთ. სათაურები ზოგ მწერალთა გვგოდ-
ზე უწერია და ზოგს სრულებით არა აქვს. ჩვენ ყველას უკუეობთ სათა-
ურს. აგრ თვე ციფორების დასმა გვეკუთვნის ჩვენვე, ორიგინალში ციფორ-
ები სათაურებს არა აქვს.

74, II გვ. (24x15), [გ. თ.]

ვადმდე მახლობელ სამხრეთს და დაიპყრეს სხვათა ამით ქართლი და კახეთი და დაუწვეს დეებსა, ტყვეობა და ახსრება ქართლსა და კახეთსა შინა მცხოვრებთა, და ესე ცარიელ ჭეშქვს ადგილნი ესე, რომელ თუ არა მთათა და სიმაგრეთა შინა არღარა იბოებოდნენ მცხოვრებნი ერნი ქართველთანი; მხოლო განკუთვალა ღუთისათა არა მიეღო ტახტი წინაშართა თვითა დავითმან და იქმნა მეფედ აფხაზთა და იმერთა. შემოკრებნა იღუმალ მხედრობანი და დანაშთა ქართველთანი დროსა ზამთრისასა და გარდახვეტეს მთაჲ სავიხისისა და დაესხნენ იღუმალ სურამს მდგომთა თათართა და შეწყვიტნითა ღუთისათა ამოსწევიტნეს მრავალნი და ტყვეთა ჭეშქვს სულნი რაოდენნიმე ათასნი და ადოესნეს აფაფითა მთითა; და უკუნიქცნენ მძლეველნი, კვალად რაოდენისამე ხნისა შემდგომად უმეტეს განიმრავლა მხედრობანი დავით და დაესხნა კვალად თათართა და ასწევიტნა იგინი და სხვათა ამითა სრულიად შემუსვრნა მოსახლენი იგი ელნი და დანაშთნი განილტვენ ქვეყანასავე თვისსა; შემდგომად კახეთსა შინა მოსახლენიცა თათარნი შეიყვანა ზირველისებრ ხვედრსა შინა და დაატყვებინა ადგილი ესე და მერე იწყო შინობად დაქტეულთა ქალაქთა და დაბნებთა საქართველოსათა და რაოდენისამე წლისა მოიყვანა ზირველისავე მდგომარეობასა შინა და აღაშენნა კეთილად და განაწყო მხედრობანი და ყოველთვის მზად ჭეშქა რომელით სამეფო ათასი მხედარი; ამან აღაშენა გელათის ეკლესია; აღიღო ტრანზიზონი და აღაშენა მუნ მონასტერი და ეკლესია და დაიპყრა არზრუმი და გარემიანი მისნი, აღიღო ციხე დარუბანდისა და კარნი რკინისანი მიიღო მის ცინისანი და ქმნა კარებად გელათის ეკლესიასა და მრავალნი ძლევენი შეიმოსნა თურქთა ზედა. ჟამსა თფილიის ადოებისასა აღიღო უჩახანი და სძლო ხაზართა; და მრავალთა განსცდელთაგან ჭეშქარიდა დმერთი; და ოდეს მოიცადეს სამეფო საქმისაგან, იყო განკრძალულ ღოცვასა და ვედრებასა შინა ღუთისასა, და იკითხვიდა სავიღოთათა წერილთა, და მეტადრე სამოციქულოსა და გრიგოლი ღუთისმეტყველისა წიგნსა; ხოლო ერთა მეფობისა ამისსა იქმნა კრება ადგილობითი სომეხთა და ქართულთა შორის და იყო მუნ მეფეცა, და აქუნდათ სავიღოლოთა ჭესჯულთა ზედა ბასი ურთაერთისა შორის, გარნა ვერუნი ძლიდვა დაყოფად ზირისა

სომეხთა და მაშინ შეეყმან მიიღო ნება მღვდელთა-მოავართავან,
და უწყო ბასი სომეხთა, რომელმანც დაუყო ზირი უოველთა
და სირცხვილუულ იქმნენ, და მრავალთა სომეხთა მიიღესთ სარწმუ-
ნოება მართმადიდებელთა და ესრედ კეთილად განულო ცხოვრება თვისი,
და შეირაცხა წმიდათა შორის, ვითარცა უგრცელეს ჰსწერია ცხოვრე-
ბა და საქმენი შეთვის ამისი საკუთარსა მეტაფრასსა შინა ამა შე-
თვისასა და ამისთვის მიიღო ტიტლოჲ აღმაშენებლობისა ერთგან
საქართველოისთა, ვინაღოცან ამან აღაშენა თათართავან დაქტუული
ქუჩენები და ამასთანავე ღერბსა ამა შეთვისასა შესძინეს ცხენი
რქოსანი, რომელიც მოაძეა თვით შეეყმან მიმავალმან მარტომ
ტოვლისადგან ქუთაის საშენებელად; ესრეთ რომელ იხილა მცხე-
თის იწროთა ადგილთა შინა ცხენი ესე რქოსანი, დაუძახა შეეყმან,
და მოვიდა შეთვისთანა, და შეაპურა შეეყმან და მაშინ მოვადნენ მო-
ნახიცა შეთვისანი და ბრძანა შეეყმან შეკაზმა ცხენისა ამის და აღუ-
დგა ლავაში წმინდის გიორგის ცხენისა, რომელიც აწ არს კელათ-
სა შინა მაზეხათა ამით, რომელ სულა არა იუოს რა ცხენი იგი,
გარნა განგებითა დ'თისათა მოეცა ცხენი იგი, რომელ დღე უოველ
ვლიდა უშენთა ადგილთა შორის, და ატულისმოდგინებდა მუშაკთა,
რომელ ცხენი იგი ესრეთა იყო მკვირცხელ და მალი, რომელ ერთს
დღეს ადრე მოვიდის ტოვლისითგან ქუთაის და მუნითგან ქართლს,
და ქართლითგან კახეთს და ესე ცხენი არცა გახდის და არცა მოი-
ღაღის და მაშინ სცნა წმინდამან, რომელ ცხენი ესე მოეცა განგე-
ბით, რათა მალად მოეღიდეს თვისთა ქუჩენათა და განამხნობდეს
მუშაკთა და ესრეთ განულო ცხოვრება თვისი სიწმინდით, და შერე
უფლისადმი მიიტყვალა; და აწ ვდღესასწაულობთ იანვრის თვის ოც-
და ექუსსა.

2.

იოანე კათალიკოზისათვის.

იოანე კათალიკოზი ქართველი იყო ძველთა არისტოტელისა და
სხვათა თელოსოფოსთა სწავლათა შინა გამოცდილი მოძღვარი, კეთილ
მასწავლებელი და მშენებელი მსიტყველი, რომლისა გამო მიიღო შე-
თვისა და ერთგან ზედწოდება ოქროზირად.

3.

მაძა არსენი კათოლიკოსისათვის.

მაძა არსენი კათალიკოსი ქართველი. ესე იყო ფილოსოფოს ღთისმეტყველი, და მოქადაგე, ამან შეაწყო საგალობელი რამდენიმე ქართველთა წმინდათა, და განმართა ხმაზედა ქართულსა ეგრეთუქნ იყო შწერლობაშიაც გამოცდილი, მალაღსა ფრანხასა ზედა შემთხუზუნქლი.

4.

ნიკოლოზ კათოლიკოსისათვის.

ღირსი ნიკოლოზ კათალიკოსი, ქართუქლი მეცნიერი, სწავლასა და სამღვთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, ამან მოილოცა აერუსალიმი, და დაესწრა კრებსა შინა და სიბრძნითა თვისითა ამიღა მწუაღებელთა, და შერე კუაღად მოწოდებითა მოვიდა სუადარსა ზედა თვისისა და მრავალნი სწავლანი შესძინა, და კეთილად განუღო ცნობურება თვისი.

5.

იოანხე კათოლიკოსისათვის.

მაძა იოანხე შერე, აღზრდილი მონასტერსა შინა წისა შიო მღვიმელისას, საფილოსოფოსოთა და სამღვთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, აგრეთუქნ მონაზონთა მის წესთა აღმსრულებული, და მარტოებით ცნობურებისა მოეუარე, იძულებით დადგინებულ იქმნა მწუემთ-მთავრად კათალიკოსობისა ხარისხითა. ამან განამრავლნა სწავლანი და კეთილად მწესიდა სამწესოთა თვისთა, რომელთაც ქართველნი შერე ვასილად ხმობდენ, და ესრეთ სიწმინდით განუღო ცნობურება თვისი.

6.

შერე არსენი კათოლიკოსისათვის, რომელი იყო ბულამისძე¹⁾.

ესე ნეტარი არსენი კათალიკოსი ბულამისძე ქართველი იყო, მონაზონებით სრული და ღთისმეტყველი, ფილოსოფოსი. ამან შეაწყო

¹⁾ უნდა იყოს ბულამისისძე.

მეტაფორასნი შაირად მშვენიერსა ენასა ზედა, და სხვანიცა სწავლანი და ზირი მღვთისა, ანუ მღთაების სატის საგალობელნი, მშვენიერ ენასა ზედა რიტორულუბ დათხზული, რომელიც წარვედინა გელათით ვარდანის აბუსარის მთავარსა და მშვენიერ თხზულებითა ათხთ მას, და სხვანიცა მრავალნი მიუიანა ამერ-იმერთა შამართ.

7.

შეორე ნაკოლაოზ კათოლიკოზისათვის.

ნაკოლაოზ მამთ-მთავარი კათალიკოზი ქართველი. ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი, გალობათა შინა სრული და მშვენიერი მესტახე. რომელმანც შეაწყო სხვა და სხვა გალობანი სტიხებისა გჳართა ზედა და კეთილად დამწესო სამწესო თვისა და ესრეთ მშვიდობით განვლო ცხოვრებას თვისა.

8.

ძესამე ნაკოლაოზი კათოლიკოზისა, ლეონ მეფის ძმის ბაგრატიონისათვის.

ესე ნაკოლაოზ კათალიკოზი მეფის ლეონის ძმის ბაგრატიონი. მონაზონობით სრული და წმინდა ღირსი კაცი, სწავლათა შინა გამოცდილი, და ღთის მეტვეველებსა შინაცა მიწეუნილი, რომელიც ძნელათა სწავლათა და კითხვათა მისდამი ადვილად და ნათლად იყო განმარტებელი, ამან კეთილად დამწესო ეკლესია თვისი და უკანასკნელ უფლისად მშვიდობით დაიძინა.

9.

ბესარიონის კათოლიკოზისათვის, მეფის ლეონის ძმის ბაგრატიონისა.

ღირსი მწვემთ მთავარი, მეფის ლეონის ძე, კათალიკოზი ბესარიონ ბაგრატიანი, მონაზონობით სრული და მოღვაწე ეკლესიებთა. სიბრძნის მოყვარებსა შინა სრული, და მქადაგებელი შხვა-

ვსად ჰავლე მტციქელისა. ამან შეთხზა ქართულთ წმინდათა ცხოვრება და ისტორია, ამან დასწერა ღათინთა სარწმუნოების ზირის დასაყოფელი წიგნი გურდემლად წოდებულა და კეთილის ცხოვრებათა დაიძინა უფლისად.

10.

მამა დომენტი კათალიკოსასათვის.

მამა დომენტი კათალიკოსა მეფის ნაბის ლეონის ძე ბაგრატიანი და მამა ვახთანგ მეფისა. ესე იყო მონღოლთა სრული, მცნებური და სდმართთა წერილთა შინა გამოცდილი, ამასთან მუუდრო, მშვიდი და მდაბალი და ფრად მლოცავი, ზოლუტიკასა შინაც კარგი, ესრეთ რთმულ მტკრნიცა მისნი უვარობდენ, და მრავალ გზას დაშერა ესე ქართულთათვის ეახთან თუ ხნთქორთან გავზავნი, და ესრეთ კეთილად დაასრულა ცხოვრება თვისი.

11.

მამა არსენი ეპისკოპოსასათვის.

ესე მამა არსენი ეპისკოპოსა ნინოწმიდის იყო ქართულთა, ივლითსოფისა და ღთის მეტეველი, წმინდათა წერილთა კეთილად მთარგმნელი და ძნელთა და ღრმთა წერილთა ადვილად აღმხსნელი; მონღოლთა სრული და მობაძვი ანგელოზთა. ამან კეთილად დაშვეს კაპლენა თვისი და ესრეთ დაიძინა.

12.

იოანე ბოლნელისათვის.

ესე დირსი მამა იოანე ბოლნელი იყო გამოცდილი სთფილთათვისა სწავლათა შინა და აღძრვილი ღთის მეტეველი, და წერილთა მადლთა ზედა დამთხუხუელი. ამან მრავალნი სწავლანი გამოცდა და მრავალნიცა განახილნა მოძღვრებათა თვისითა და კეთილთა მონღოლთათა განულთ ცხოვრება თვისი.

13.

ანტონი ჭეონდლისათვის გარესჯელისა.

ესე ანტონი ჭეონდელი მიტროპოლიტი ოდიშისა და ლეჩხუ-
 მთა, იყო ფილოსოფოს ღმრთის მეტყველი და სამღრთოთა წერილთა
 შინა გამოცდილი, შქადატეპელი მზგავსი ძველთა მეცნიერთა, ზაქერო-
 ბას შინა გამოცდილი, რომელ ჟამსა შეფობისა ბაგრატისა აქვნდა ბასი
 ღათინთა ზატრთადმი, რომელმანცა დაუყო ზირი, და კეთილად და-
 შწესო სმწესო თვისი და შესძინა მონასტერთა მრავალს, და შეეწია
 ბრძოლათა ზუდა სწარსთასა შეფეთა ჩუწნთა და ძლევა შეიმოსა მუნ
 და მერე დაუტევა მართებულთა საუდრისა თვისისა და მოღუაწებით
 განუღო ცხოვრება თვისი.

14.

იაკობ შემოქმედელის გურაელისათვის.

შამა იაკობ შემოქმედელი გურელი. ესე იყო ფილოსოფოსი,
 და კეთილი მოშიარე, ღრმად მწერალი, და ძნელთა ადვილად ამ-
 ხსნელი, და მწესოდ სმწესოს თვისსა კეთილად, და მერე წარვიდა
 იერუსალიმად, და მუნიდამც წარმოსცნა წერილნი, და გარდაიცვალა
 მუნ, და დაეფლა ქართუწლთა მონასტერსა შინა.

15.

იოსებ თბილელისა სააკასმასთვის.

იოსებ ტბილელი არხიერი სააკასძე. ესე იყო საფილოსოფოა-
 სოთა და წერილთა შინა გამოცდილი, საყვარელი შეფეთა და ერთა-
 გან, ამან შეთხზა სხვა და სხვა ზიიტკანნი, ანუ შიარნი სსმხუელად
 საამონი, და ესრედ განუღო ცხოვრება თვისი კეთილად.

16.

შამა ნიკოლაოზ ენასკობოზისათვის.

შამა ნიკოლაოზ ჩერქეზისშვილი, რუსთველ ენასკობოზი, კაცი
 სწავლული საფილოფოსოთა სელაფნებისა შინა და სამღრთოთა წე-

რილთა, მქადგებელი უოველს გვარსა ზედა, და მალალ მოუბარი, მანა შეთხზა სხვა და სხვა ავღოთიანი მშეენიერ ენასა ზედა, რომელსა აქუნდა წერათა შინა კარგი სისტემა, და შერე უფელისად დაიძინა.

17.

ნიკოლაოზ ორბელიანის მრაველ მიტროპოლი- ტისათვის.

მაჰა და მწეუმთ მთავარი ნიკოლაოზი ორბელიანი სიფილოსი-
ფოსოთა ხელაუნებთა შინა მიწეუნილი და სამღრთოთა წერილთა ში-
ნა გამოცდილი, ამან მრავალნი იამბიკონი შეაწყო ქართულწლთა წმი-
დათათვის და სხვანიცა კიდურ წერილნი, ფრიად მშეენიერნი, რომელ-
ნიცა აწცა ფრიად საქებ არიან, და კეთილადცა დამწესო სამწესონი
თვისნი, და შერე უფელისად დაიძინა.

18.

წმინდა იოანე მანგლელისათვის.

წმინდა იოანე მანგლელი, სამღვდელოთა წერილთა შინა გამო-
ცდილი, და აღმცვილი ღთის მეტეველი. ესე წმინდათა შინა არს
შერაცხილ, რომელმანცა იღვაწა მზგაგისად ძეგლთა დირსთა მამათა,
და კურნებასიცა უოფდა და ესრეთ სიწმინდით შეუდრა სული თვისი
ხელთა შინა ღთისათა, და აწ საფლავი მისი არს სიონის ეკკლესია-
სა შინა, წინაშე ღთისმშობლის ხატისა და ჭეოფის აწცა სსწაუღთა.

19.

+ მამისა ილარიონა კახასათვის.

წმინდისა ამის ილარიონის კახისა ცხოვრება ზეთაც მოგახსენეთ,
გარნა ესე იყო ღთის მეტეველი ფალოსიფოსი და საქართველოსა
შინა ზირველი მთარგმნელი ელანურის ენისაგან ქართულათ, რომელ
ამისა ჯერეთ არვის ეთარგმნა სდრმთო წერილნი, და ამან მრავალი

შრომა მიიღო და მრავალნი კეთილნი თესლნი დათესნა ქართუელთა შორის და მერმე ჟამსა მოხუცებულეებისას სული თვისი შევედრა სულთა ანგელოზთას თესლთანიგეს.

20.

მამისა იოანესათვის.

ცხოვრება ღირსისა ამის მამისა იოანესი ზემორეცა მოკახსე-
ნეთ, და ღირსი მამა ესე იყო ზედ მიწვენილი საფუღლოსოფოსოთა
სწავლათა შინა, გამოცდილი და დიდი ღთის-მეტყველი. მუსიკათა
შინა მეცნიერი და მშვენიერი მუსიკოსი. ამან თარგმნა მრავალნი
სამღთო წერილნი, და განამრავლა მეცნიერება ქართულთა შორის,
და კეთილად თხზვიდა ზიიტკათა, და მერე სიწმინდითა ათინას მთა-
სა შინა სული თვისი შევედრა უფალსა.

21.

მამა თორნიკიოზისათვის.

ღირსი მამა თორნიკიოზ იყო ძირით ქართული და მსხურა
ბერძენთა კუისარსა, და განითქვა სიმხნე ამისი საბერძენეთს შინა, და
უკანსხველ იქმნა თავისუფალ მსახურებისკან, რომელმანცა მრავალნი
ძღვეანი შეამოსნა თურქთა ზუდა და მერე მივიდა მთასა ათონისას
და იქმნა მონაზონი, და აღწერა სულიერნი წერილნი, და დიდითა
ღვაწლითა და შრომითა განუღო ცხოვრება თვისი.

22.

ევთვიმე ათანელისათვის.

ღირსი მამა ევთვიმე ათანელი, ზემორეც მოკახსეხეთ, თუ ვა-
თარ იქმნა მეცნიერ, და ესე იქმნა მღვდელ-მონაზონი, და მერე და-
დგინა ათანისი ათანელისკან მონასტრისა ძმათა წინამძღვრად. და
ესე ევთვიმი იყო ფრთად სიბრძნის მოყვარე, და დიდი ღთის-მე-

ტუქუქლი, კლინურთა ენათა მეცნიერი, რომელმანც მრავალნი სარღითა წერილნი გარდმოიღო ქართულსა ენათა ზედა, და განგვიმრავლნა წერილნი, და მერე უფლისად მიიტყვალა.

23.

მამისა იოანე ხახუჯელისათვის.

ესე ღირსი მამა იოანე ხახუჯელი იყო იმერეთით, დიდი ღ'თის-მეტუქულ-ფილოსოფოსი, და მშვენიერ ფრასზედან მწერალი და მქადაგებელი, რომელმან განახათლნა აფხაზ-გურაულნი, ოდიშ-ლექსურენი და სვანნი, იმერნი, ქართველნი და კახნი სიბრძნითა თვისისითა და მრავალნი კეთილნი სწავლანი გამოსცა, რომელსა ქართულნი უწოდენ თაფლის მთლად მშვენიერებობისათვის (sic) მისისა და ესრეთუქ მესხნიცა მონათლნა, და მერე სიწმინდით და მუდრეებით განხლდა ცხოვრება თვისი.

24.

მამა ზაქარასათვის.

მამა ზაქარია, ძე მარდატ ჩინებულისა, იყო ღ'თის-მეტუქულ-ფილოსოფოსი და დიდი რიტორი, ბერძენთა ენათა ზედ მიწვენილი და ქართულსაცა, რომელმანც სთარგმნა წერილი და თვითცა დათხზნა სხვა და სხვანი სწავლანი, რომელსა ქართულნი სახელს დებდენ ქართველთა მზედ, მეცნიერების გამო თვისისა, და ესრეთ კეთილად განხლდა წელნი თვისნი.

25.

ღირსი მამა გრიგორისათვის.

ღირსი მამა გრიგორი, ახალ აბრამად წოდებული, იყო ქართულ-ლი, სიბრძნის მოყვარებას შინა და ღ'თის-მეტუქულ-ღებასა გამოცდილი. ამან სიერმითგანვე თვისით მოიგო სიწმინდე, და იქმნა მონაზონი, და შვიკრისა მრავალნი მოწაიგენი, რომელ მამა აბრამად სა-

ხელდგეს, და განანთლან კრნი სწავლითა თვისითა, და ესრეთ სი-
წმინდით განულა ცხოვრება თვისი.

26.

გიორგი ათონელისათვის.

მამა ღირსი გიორგი ათონელი იყო ხელდითა და სჯიმითა ხე-
ლოვნებათა შინა სრული, დიდი ღთის-მეტეუქსელი და დოდმატაკო-
სი, მშვენიერი რიტორი, სკეკესიოთა წერილთა კეთილად შეშწეო-
ბი და მოქადაგე კეთილი, და ზიტიკოსი, მოღვაწებთა სრული, ობოლ-
თა და ქერივთა გამოზრდელი, რომელმან ჟამს სიუმილისსა მრ-
ვალნი სულნი გამოზარდნა და დაგრდომილთა შექწია და ესრეთ
განულა ცხოვრება თვისი.

27.

მამასა ილარიონ თუბალელისათვის.

მამა ილარიონ თუბელი, მოძღვარი გიორგი ათონელისა, სიმ-
რძნის მოუვარებას შინა სრული, სთხოებისა სარკე, სარკე და მძარ-
ხველთა კანონი, ამან მრავალნი მოწაფენი განსწავლნა, და გამოიღო
ნაყოფნი კეთილნი, და სიწმინდითა განულა ცხოვრება თვისი.

27.

მამასა არსენასათვის.

ესე მამა ღირსი არსენი იყო ქართუქსელი, ისწავა ბერძელი ენა
და იქმნა იფილოსოფოსი, და თარგმნა ღთის-მეტეუქსელთა და სხვანი
წერილნი, რომელ თვით ბერძენთა მეცნიერნი დადეს რიტორსა უწო-
დებდენ, და აქებდენ სიწმინდითა და მონობონებითაცა, და ამან, რა-
ღცა აქუნდა ქართუქსელთა ეკლესიაებთა ნაკლუდეუვანება, შეამყო ეოფლი-
თურთ, და გამართნა და მერე უფელისად დაიძინა.

ახტონი მნათისათვის.

მამა ახტონი მნათი ქართველი, ღთის-მეტყუელ-ფილოსო-
 ფოსი და შთარგმნელი წერილთა, უნბობას შინა მტკერ მეთქვი,
 და მშენიერი მთხზველი, და შქადატეპელი, რომელიცა იწოდებოდა
 დიდ მეცნიერად; ამან კეთილად განვლთ ცნაფრება თვისი, და მრ-
 ვალნი ნაყოფნი სწავლისანი გამოიღო, და შერე უფლისადმი მიიცვალა.

ვასილი ბაგრატიონისათვის.

ღირსი მამა ვასილი ბაგრატიონი იყო სიფილოსთფოსთოს და
 ღთის-მეტყუელბას შინა ზედ მიწეწილი, შთარგმნელი სხვათა
 ენათაგან ფრად კეთილი და რიტორ მამთხრობელი, და მდალ
 ფრასს ზედა დამთხზველი, მონაზონებითა სრული, და განმან-
 თლებული კვლეკითა, რომელს უწოდეს ქართულთა კვლეკითა
 სმკაგულად.

მამისა გიორგისათვის.

მამა გიორგი ქართველი იყო ზირველ დრამტიკოს-რიტორი
 და აზნაურთა ხელაფებითა სრული, რომელმანც მრავალნი წერილნი
 განამრავლა ქართველთა და სრულის მონაზონებითა დასრულა ცნ-
 ვრება თვისი.

ღირსი მამა გიორგისათვის.

ღირსი მამა გიორგი იყო ქართულნი, ამან სიერმითგან თვისით
 დიდებუ სიწმინდე თვისი, დაისწავა აზნაურებითა ხელაფება და იქმნა
 ფილოსოფოს და სმდრთოს წერილთა შინა გამოცდილ. უკანასკნელ
 იქმნა მონაზონ და წარვიდა და დაეუჯა სვიმონ დიდის მთისა სკვირ-

ველის შორის, და სცხოვრებდა მუნ მეუღროებით, და მსოფლიურთა შესწირავთა და ზეტოვთა არა რაჟსა მიიღებდის, და იყო დუმილით და სიმდრთოთა მოქალაქობით ცხოვრება მისი, და ესრეთ მშვიდობით უფლისად მიიძინა, და ამის წყრილებთაგან განათლდენ მრავალნი.

31.

მაძისა იოანე ზეტრიკ-ყოფელისათვის.

ესე იოანე ზეტრიკი იყო ქართუჭლთა დიდბუღთაგანი, ამან ისწავა დთის-მეტეუკელ-ფელისოფთა, და ესა ეღინთა და სხუთა და იყო კარგი მხედარი და საქმიანი სხუთა დიდბუღთა შორის, უკანასკნელ დაუტევა დიდება თვისი და იქმნა მონოზონ, და მრავალნი წერილნი გარდმოიღო ქართუღთა ესათა ზედა და შეამკო ეკკლესიანთა და განაშუჭნა, რომელსა სახელსდევს ქართუღთა გვირგვინად ეკკლესიოთა, და მერე მარტობით მიეცა ცხოვრებასა, და ესრეთ კეთილად დაასრულნა წელი თვისნი.

32.

მაძა გიორგი ოლთისელისათვის.

გიორგი მაძა ოლთისელი იქმნა მონოზონ და იღუაწა მრავალი და იყო ფრად შეცნიერ და კეთილის მონოზონებითა განვლო ცხოვრება თვისი.

33.

მაძა სტეფანესათვის.

დირსი მაძა სტეფანე იყო ქართუჭლთა, სიმდრთოთა წერილთა და სოფილოსოფოსოთა შინა ზედ მიწეხნალი, ამან მრავალნი წერილნი თარგმნა ქართულსა ესასა ზედა და განახალნა ერნი და აღზარდა მოწაფენი კეთილად, რომელსა ქართუჭლთა უწოდეს ნათელ მოთველად, და კეთილისა ცხოვრებითა განვლო დღენი თვისნი.

მაძიას იოანე ფელოსოფოსისა და ზეწოდებით ზეტრი- წის ჭიმჭიმელისათვის.

იოანე ჭიმჭიმელი, ფელოსოფოსი და ზედ წოდებით ზეტრიწი, ესე იყო გურიით ერთობასა შინა შეფობისსა და შეფუთვას განიგზავნა ათინას და მუნ მიიღო აზნაურობითა და გონებითა ხელფანება. ისწავა მათემატიკა, ასტრონომია და ასტროლოგია; და ოდეს დაასრულნა სწავლანი, მაშინ მიიუფანეს მოძღვართა მისთა, და უზგენეს ცანისა კედელთა ზედა დაწერილნი ძუნელთა ფელოსოფოსთაგან თქმულნი ჰაზრებია, რომელმანცა უკეთეს განმარტნა თვისთა მოძღვართა ზედა და უკეთეს ნათლად აღმოაჩინნა, და ამის მიზეზისათვის სხელ დეეს ზეტრიწად (რომელ არს ქვის...) და მერე დასვეს სკამისა ზედა, შეუსხდენ მხრითა მოძღვარნი თვისნი და ესრეთ გარემოელეს ადგილი იგი; ესე იოანე იყო გონება მდალი და დიდი ღთის-მეტყველი, ფელოსოფოსი, ზედ მიწეწილი ბერძულას და ქართულას ენასა ზედა, რომელმანცა თარგმნა სხაზრებისა თარგმანნი, ლუკასი და მარკოზისა თაფნი, კლემასი, კავშირი ღთის-მეტყველებითა და სხუანი მრავალნი სადმერთო წერილნი. დიონისის არიზანგელის ღთის-მეტყველებას; მან შეაწყო ბერძენთ გვარზედ იამბიკო ქართულად, და იმეცადინაჲ შემოკლებად ქართულის ენისა მზგავსად ელიზურის ენისა და მრავალნი კეთილნი სწავლანი დათესა ერთა შორის და მრავალნი წმინდათა ცხოვრება გარდმოიღო, და კეთილის ცხოვრებითა განუღო წელნი თვისნი.

მაძიას ეფრემისათვის.

ეფრემ იყო ძირით ქართულად, ფელოსოფოსი, რიტორი მშვენიერი და დიალექტიკოსი, დიდი სილღვისმოსი და აქსიომითა დამატეციელი ძნელთა ჰაზრებითა, წერილთა უცხოთა ენათაგან მთარგმნელი და ღთის-მეტყველებასა გამოცდილი, უცხო ზიტიკოსი. ამან აღსწერა ცხოვრება წმინდის ნინოსი და ქართულთა კერზო-მისხუ-

რებისკან მოქცევა. ამან აღზარდა სწავლას შინა ქართულის ენის-
 სი იოანე ფილოსოფოსი და ასწავა ბერძული, რომელიცა წარაგზავნა
 მეფეთაგან აიანს კვლად სწავლისათვის იოანე. ამ ეფრემის უქად-
 გა აფხაზთა და მოქცევის მათის აღსწერა ისტორია, და ამან ასწა-
 ვა თავისუფლებისათვის არჩევისკაზოზთა, რომელ ქართულნი არა
 უტყუებდენ თავისუფლად არჩევისკაზოზთა. ამან გარდმოიღო ქად-
 გებს დიდის თეოდორიტი. ამან ქმნა წერილი აუთოკეფალის წა-
 დეული, რომელ არს თავისუფლება ებისკაპოსთა, რომელ ესე გუარ-
 ნი ზატრიარხის სამართლის შინა არა მიუადიდენ, არამედ თვით
 აქუნდათ სსამართლო, და სთარგმნა ფილოსოფია და სხუნიცა წერი-
 ლნი. ამან გარდმოიღო ეთიმონი, რომელ არს დიდმარხვის სმწუ-
 ხრო მსახურება კეკელისის; და აგრეთუტ განსწავლან მრავალნი მო-
 წავენი და ესრეთ სიწმინდით და მოღვაწეობით განვლა მონაზონებს
 თვისი.

36.

მაჰა თეოფილესათვის.

ესე მაჰა თეოფილე ეყო ქართულნი და თანამედროე ძველთა
 მაჰისა ქართულთა არსენის, ეფრემისა და იოანე ფილოსოფოსისა,
 სიბრძნისა მოუვარებასა შინა სრული და ღთის მეტეულნი, სამღრთო-
 თა წერილთა შინა გამოცდილი, და მთარგმნელი ბერძულისკან ქარ-
 თულსა ზედა, რომელ ესეცა დაშრურა ზემოხსენებულთა მთარგმელ-
 თა თანა.

37.

ღირსისა მაჰისა არსენი ივანოვლისათვის კახისა.

მაჰა არსენი ივანოველი ეყო ღთის-მეტეული, ფილოსოფო-
 სი და ფიზიკოსი და ანატომიკოსი, აღადგორაულთა შეთხზუათა ში-
 ნა ქეული, სამღრთოთა სცალთბელთა კეთილად დამთხუზულნი, უც-
 ხო და მადლი მესტიხე და სეკელესიოთა ტიბიკონთა მეცნიერი. ამან
 შეთხზა ერთბუნებანთა წვადებისა ზირის დასყოფელი წერილი,
 რომელ ვერა რაისმე ღონითა ძალუდეს სომესთა ზსუნის გებად.

ამან ქმნა დასდებულნი რომელნიმე ქართულთ წმინდათა და მრავალნი მოაუყენს სწავლას შინა და უკანასკნელ წარვიდა მღვიმეს მონასტერს შინა წმინდის შიოსისა და მუხ სიწმინდით დაასრულა ცხოვრება თვისი.

38.

მამისა ქრისტედულე ოსად წოდებულისათვის.

მამა ქრისტედულე მონაზონი ესე იყო კეთილშობილთა ძირთაგან აღმოსრული ქართველი და არაბულთა და სზარსულთა წერილთა შინა გამცდილი, რომელმანც ზედ მიწვევით უწოდა ენაჲ მათი და ესწავა უერანცა, ესე იყო თელავსოფლისა და სამღრთოთა წერილთა შინა გამცდილი. დროს ამისსა, იდეს მოვიდა მხედრობითა იამამან სზარსთა კელმწიფე, უომრად შეურიგდეს ქართველნი და შემოვიდა ტფილისს შინა, ქართველთა მოქცეა კეთილად და მრავალთა მიანიჭა სპობყარნი. იდეს ამა ხელმწიფისა წინაშე შეკრულიყუნეს ქართულნი, იხილა იამამან მათ შორის ბერი ესე დაბეჭულითა მოსილი და მოუწოდა თვისთაჲსა, და ბრძანა ახლისა ტანისმოსისა ბოძებს, რომელსა სზარსნი ხელათსა უწოდებენ, და რა მოიღეს ბერის მისდაჲ, არა მიიღო ბერმან მან. ჰგონებდა იამამან, რომელ ვინაითგან მონაზონი არს, უკეთუ ძალთასა შთავაცავთ ხელათი ესე, იმკაცურის ბერი ესე ქართველთაგან. და მაშინ უბრძანა მისხურთა მათ, რათა გახადონ ბერს მას სპერო სამოსელი და შთაცონ ხელათი იგი. იდეს მისხურთა ხელჴევეს განძარცვად მის, მაშინ ბერმან დადგო სზარსელთ და სთქჳს: „კელმწიფეო, უერანსა შინა სწერია, ხელთ არა არს იძულება სჯულსა შინა“. იამამან [ბრძანა] დატეკებად ბერისა და მოუწოდა თვისთაჲსა და გულმოდგინედ დაუწყო კითხვად სჯულსითვის, და ამა კითხვათა შინა აქუნდათ სხჳს და სხჳს უბნობა, ვითარცა ერთსა დმერთსა, კერეთულმან განტეკებულებასცა და წერათათვის კაცთა, რომელსა აჯალს უწოდებენ თათარნი. ხელთ ბერმან ამან ეთველივე დაარდვია, და უერანთაგან თვისთა დაუყო ზირი, ვითარცა უგრცელესად ჰსწერია ამა ბერისა სჯუთარსა წიგნსა შინა. და მერე მოუწოდა იამამან თვისსა მოლასა, თვისთა ენასა ზედ მეცნიერსა, და

აქედან ბასი ურთიერთს, და მასცა სიძლივ ბერძნს, რომელმანცა მოახსენა იამამსს, რომელ ბერძნს ამის უმძაკი მამალი არისო, და ამის გამტყუებუბა შუქლებული არისო, რომელ ბერძნს უცო ზასუხად: „მამა შენი უმძაკი დედალი იქმნებინო“. ამასუდ მრავალი იტინა იამამსს და ტანგრძელდა უბნობა ვადრე სიძლილობის მათის; და შემდგომ უბრძანა იამამსს ხელმწიფემ ბერძნს: „მცირედ მკლავს, რომელ ქრისტიანე არა მუაო“, და სთხოვა რადიენისმე თქრისს მიღება, და უბრძანა: „ასე უფრის ხმევისა დრო არს და დაშთეს კვლად უბნობა სხუბ დროისათსთავის“. და ბერი წარმოვიდა მადლობელი დუთისა, და ამან სიწმინდით განულო ცხფრება თვისი, და შერე მშვიდობით დაიძინა.

KIS-415
3

39.

მაჰმას იოანე ტაიგასძისათვის.

იოანე ტაიგის ძე იყო ქართველთა აზნაურთაგანი. ამან სიერმესავე შინა ისწავა ფილოსოფია და ღთის-მეტყუქსლება, და ენა ბერძნთა, რომელმანც მრავალნი სმდროთა წერილნი გარდმოიღო ქართულს ენას ზედ, იყო ფრად რიტორი და კბაკსიათა შემამებელი; უცხო ზიტიკოსი და მოშარე, რომელმანც მრავალნი ქართულნი განასწავლნა სიბრძნის მოყვარებას შინა, და ესრეთ კეთილად განულო წელი თვისი.

40.

მაჰმას საბა გარდანიის სვინტელისისათვის.

მაჰმას საბა სვინტელისი იყო კაცი შეცნაური ყოველს სწავლას შინა; ამან ქმნა სკალობელი ანტონის მარტომყოფელისა მოღებულას ხელითა უქმნელისა დთაების ხატისა, მშვენიერ და მადლს ფრახას ზედ შეთხუხული; იყო უცხო მწერალი და სტახთა-გამომთქმელი. ამან მრავალნი სწავლანი კანთიან ქართლსა, კახეთსა, მესხეთსა, იმერთა, ოდიშთა და აფხაზეთსა შინა და გურიასა, რომელსა სხელსდგეს ქართულთა ქართველთ დიდებად, და ესრეთ კეთილისა მოძღვრებითა განულო ცხფრება თვისი.

FS —

41.

მამის აუზეკელისთვის.

მამა აუზეკელი¹⁾ იყო ქართველი, დიდი ღთის-მეტეველ-ფი-
ლოსოფოსი, და რიტორი კეთილი, წერილთა მძალე ფრასხედ და-
თხზუქსლი და სტიხთა და შაირთა და იამბიკთა მშეხნიერ კამო-
თქმელი, რომელსა მოძღურებით შუესწორებდენ იოანე ფილოსო-
ფოსსა სწავლასა და სხუათა ხელფრუებათა შინა; ამან მრავალნი მო-
წაუენი განსწავლას და კეთილის ცნფრებითა კარდავლნა წელნი
თვისნი.

42.

მამის ზეტრესთვის.

მამა ზეტრე იყო ქართველი, ფილოსოფიას შინა ზედ მიწე-
ნილი და აღძრცილი ღთის-მეტეველებსა შინა, ამან მრავალნი ზი-
იტაკანი შეთხზნა სმდრთონი რიტორულისა მშეხნიერ უბნობითა,
ამასა შუამზგავსებდენ ჰსწავლითა არსენის, კოფრემის და სხუათა ფი-
ლოსოფოსთა, ხოლო ქართველნი უწოდებდენ ზეტრეს სავირველად;
ამან განვლო ცნფრება თვისი კეთილად და ესრეთ დასრულა წე-
ლიწადნი თვისნი.

43.

მამის იოანე შავთელისთვის.

მამა იოანე იყო ადგილით შავთელი, საქართველომს ჭრი, კე-
თალშობილი და შწერალი თამარ მეფიასა. ესე იყო ფილოსოფოს-
ღთის-მეტეველნი, ამან შეთხზნა შაირნი წერილნი, დილარიახად წო-
დებული ისტორია, და თამარ მეფემსა შესხმანიცა იამბიკად, რო-
მელსა შოთა მუსტიხე, დიდი ქართველთა შორის, უმჯობესად რაცნდა
თვის ზედამა შავთელის მიერ ნათქუამთა შაირთა და აქებს თვისსა
ქმნილსა ისტორიასა შინა, ვეფხვის-ტუაოსნად წოდებულსა, გარნა ქა-

¹⁾ აქ დედანში იოზეკელი სწერია.

რთველთა დაუკარგავთ ამა შავთელის მიერ თქმულნი წერილნი, და არღასდა სწანას. ხოლო უკანასკნელ ეს იოანსე შავთელი იქმნა მო-
ნოზონ, და კეთილის დგაწლითა დაასრულა ცხოვრება თვისი.

44.

**მამისა ვასალი ათონელისა, ბიძისა ექვთიმე
კათოლიკოსისათვის.**

მამა ბასილი ათონელი იყო ქართველთა თავადთაგანი, ამან
სიურმითგანვე თვისით შეიყვარა ღმერთი და დაუტევს სოფელი და იქმნა
მონოზონ, წარვიდა მთას ათონისას მონასტერს შინა ქართველთას, და
მიიღო მუნ სწავლა სამეცნიეროთა სამოძღვროთათა წერილთა, ისწავა
ბერძნული და იყო ფრად მეცნიერი და მოყვარე წერილთა, ხოლო
უკანასკნელ სცხოვრებდა განშორებით დიდსა ღუაწლსა, და მე-
ფეთაგან აქუნდა და ერთაგან დიდი ზეტოვი, და უკეთუ იხილეს
რამე ნაკულუღვანება შეეუთა შორის, იყო მამხილუბელ და გან-
მმართველ უწყსობათა მათთა, და ამანცა სთარგმნა რადენიმე წე-
რილი და ესრეთ დაასრულა ცხოვრება თვისი.

45.

მამისა ზიძენ საღვთისათვის.

მამა ზიძენ საღვთი იყო კახი, კეთილმობილთაგანი, ესე წარ-
ვიდა მონასტერს დავით-გარეჯისას, მიიღო სიბრძნე ხედიითი და
ღთის-მეტეუქსლებითი და იქმნა ქრისტესთვის საღვთი. ესე იყო
ფრად მამხილუბელ უსამართლეთასა და უწყსოებისა ზედა შეეუთა
და მთავართას, არა თუ სიტყვით, არამედ წერილებითაცა, ამან იღუა-
წა რადენიმე წელი უდაბნოს მას შინა და მერე წარვიდა ლეკთა
შორის და უქადაცა ქრისტე და მრავალნი მათგანი მოაუქნა ქრისტეს
სარწმუნოებად, აგრეთუწ იშავთა და თუშთა უქადაცა, და მრავალნი
მოაქცევნა იგინიცა, და მერე მივიდა ბელაქანს და მოაქცევნა იგინიცა
და მერე მთას მასვე ბელაქანისას შევიდა ქუბას შინა განშორვე-
ბულსა და მარტოებით იღვაწა ფრად, და ესრეთ გარდავლო წელინი
თვისნი.

ძამის ანტონისათვის.

ძამ ანტონი ნახრებელიძე შესხეთელი, იყო ესე ფრად სი-
წმინდის მოყვარე, კაცი დიდი, ბრძენი და ღმთის-მეტეუწლებასა ში-
ნა გამოცდილი, ზიშენისმებრ შეეფთა მამხილებელი, რომელსა
აქუნდა დიდი ზატოვისცემა შეეფთა და მთავართაგან და ერნდენ მოძ-
ღვრებასა ამისას. ამან მრავალნი სწავლანი მიფინა შესხთა და გან-
ნათლანა ერნი მუნებურნი და ქართველთანი და იყო დიდი მოღვაწე და
მმარხველობითა სრული; ამას სახელსდევს ქართველთა მცედ, და
ესრეთ კეთილისა ცხფრებითა სული თვისი შევედრა ხელთა შინა
ღთისათა.

ძამისა ნიკოლაოზ ქართველი მნათობელისათვის.

ძამ ესე ნიკოლაოზ ქართველი იყო საფილოსოფოსოთა ღთის-
მეტეუწლებასა შინა გამოცდილი, მონოზონებით სრული და დიდი
კრძალული და მოღვაწე. ამან შეთხზნა მრავალნი აკალოთიანი და
ხშირისა წვიმისა სვედრებელი ღთისადმი აკალოთია, რომლისა ლო-
ცვითა დასაქენებელი დაუცხრომელი წვიმა დამუდროვებოდა და
სხუნინცა სწავლანი განამრავლან, და ესრეთ სიწმინდით და კეთილო-
ბით განვლო წელნი თვისნი.

**ძამისა დამიტრი მეოთხისა, მეფისა საქართველომასა,
ბაგრატიონისათვის.**

მეფე დამიტრი მეოთხე დავითიან-ბაგრატიანი, ამან ისწავა სი-
ერმესავე შინა საფილოსოფოსოსა სწავლანი და ღთის-მეტეუველებს
და სხუანი ხელაფებანი. ესე იყო მშვენიერი რიტორი, ზიტიკოსი
და შემთხზული უცხოდ შაირთა, რომელმანც მრავალნი სწავლანი
გამოთქვა, ხოლო უკანასკნელ დაუტევა მეფობა თვისი და აქმნა მო-

ნოზონ, და წარვიდა მონასტერსა გარესჴვისსა და იყო მარხუასა და დუაწლას შინა, რომელ მუნებურნი მცხოვრებნი მოიყვანნა განკვირ-
 ვებასა შინა, რომელსა უწოდდენ ქართუზელთა და მონოზონთა დი-
 დებად, და ამან ესრეთ სიწმინდით განგლო წელნი თვისნი და მშვი-
 დობით უფლისად მცხოვანებისა ჟამსა განისვენა.

49.

**მამასა ჩოღაყაღასა მისა, ნიკოლაოზ არხიმანდრი-
 ტისათვისა.**

მამა ჩოღაყაღასი კახი, არხიმანდრიტი ნიკოლაოზ, ესე იყო
 საიელილოფოსოთა სწავლათა შინა გამოცდილ და დთის-მეტეუტელე-
 ბისა სწავლისა ზედ მიწეუნილი, მშენებური რიტორი და კარგი
 დრამატოკოსი. ესე წარვიდა წმინდის აერუსალიმად და მოილოცა
 წმინდა აგილი, და მუნგე ჳჴარის მონასტერსა შინა განფინა სწავ-
 ლანი ქართუელთა ბერებთადმი; ამან მოულო ეფრატის გარემონი და
 აფრიკა; ამან აღწერა მშენებურად მიმოხილვამ თვისი, და მერე უქა-
 დაგა მეგრელთა, იმურთა, ქართუელთა და კახთა, განფინა სწავლანი
 თვისნი და მერე კუთილისა სათნობითა გარდაულო წელნი თვისნი.

50.

მამისა ზეტრე ჩხატარაღასა მისა გურიელისათვისა.

მამა ზეტრე გურიელი ჩხატარაღასი იქმნა სიურშითგანვე მო-
 ნოზონ, მან ისწავა ხელოვნობა და იქმნა მეცნიერ, და წე-
 რილთა შინა გამოცდილ. ამან შეაწყო ისტორია ალექსანდრე მაკედო-
 ნელისა მშენებურ ენასა ზედა, ამანვე აღსწერნა მრავალნი კარგნი
 სტიხნი და შაირნი, ეგრეთუწ განსწავლნა მრავალნი მოწაფენი, და
 კუთილისა მონოზონობისა წესითა განგლო ცხოვრება თვისი.

51.

**მამისა გრიგორი ხუცესი-მონაზონისა დოდორქელისა, ვახ-
გახის მისათვის, რომელი იყო ბაზიერთ უხუცესისა ძე.**

მამა გრიგორი ვახვახის ძე ბაზიერთ უხუცესისა და მონაზონისა დოდორქელისა მონასტრისა, ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი მონაზონებითა სრული და სიბრძნის მოყვარე, ამან შეთხზნა რომელთაჲმე ქართველთა წმინდებთა აკოლოთიანი მშუკნიერ ენასა ზედა, და ამანვე აღწერა წმინდასა ქეთევან დედოფლისა ცხოვრება და წამება მისი უღთოსა შაბაზისაგან, და ამან იღვაწა დოდოს მონასტრისა შინა მარხვითა და ღოცვითა და ესრეთ განვლად ცხოვრება თვისი.

52.

მამისა კოსმს მწიგნობრისათვის.

მამა კოსმს მწიგნობარი-უხუცესი კახთა მეფისა და ხუცეს-მონაზონი მრავალმეთემისა. ესე იყო ძირთაგან კეთილშობილი, მეფისა უბირველესი მწერალი, ამან დაუტოვა ადგილი და სახლი თვისი და იქმნა მღვდელ-მონაზონი მრავალ-მეთემისა მონასტრისა და იღვაწა კეთილად; ამან გამოთქვა შესხმა ქეთევან დედოფლისა; ესე იყო საკბელებისა წერილთა შინა წარკითხვასა თვით უბირველესი და მეფისაღმუნე ქებული; და ესე იღუწიდა მრავალმეთეთათვის მცხოვრებთა, რომელიცა წარმოსრული მუნით, საქმეთა ზედა მათთა, გზასა მოიკვლავ უღმრთოთა ბარბაროსთაგან და ესრეთ დაძინა.

53.

მამო იოსებ ფიტარელისათვის.

მამა იოსებ ფიტარელი (sic) იყო სამღრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, რომელ სხუანა მწიგნობართაგანნი ძვილად ესწორებოდნენ, იყო უცხო შქადატებელი და მესათნოე მსმენელთა, მწერლობასა შინა ბირველი და მუსიკობითა ქებული, აგრეთვე მონაზონებითა წესიერ მქცეველი, და კრძალულებისა მოყვარე, რომელმანცა კეთილისა შრომითა დასრულა ცხოვრება თვისი.

მამა გერმანე ხუცისათვის.

მამა გერმანე ძირით სუქართუელოსით, მღვდელობას შინა ჩინე-ბუღი კეთილის უოფა ქცევათა, მეცნიერებით სრული და მოჭადაკე მდალი. შეუეთა და მთავართაგან ზატევემული; ამან განსწავლნა რადენიმე მოწაიენი; ესე იუა ჩინებული მკაღობელი ქართულთა სმათა ზედა და ახლთა ზმებთა და კაღთთა დამთხუზუელი, ამან გან-ვლო სიერმითგან ვიდრე სიბერემდე კეთილად ცხოვრება თვისი და ესრეთ უფლისად განისვენა.

მამისა იაკობ სამებულისათვის

ესე იაკობ სამებული იუა კახეთით, ეზისკაზოსი სამების ეკლე-სიისა, საშმის თავს მუფთისა; ესე იუა მეცნიერი, რიტორი; ამან მრავალნი სამღრთონი წერილნი შეთხზნა სამო სტიხებად სსმენელ-ნი, და სწებება კეთილად იღვაწა და ესრეთ განვლო წელნი თვისნი.

მამა ევლოვისათვის.

მამა ევლოვი ხუცესი იუა ქართველი დროს მეფობის თამა-რისისა, ესე იუა ქრისტესთვის სულელ ქმნილი და სიწმინდის ხა-რისისა შინა მიწევილი, ამა ევლოვიმ მწირველმან იხილა მხედრობა ქართველთა და ნორადღინ (sic) სულთანისა, ოდეს ურთიერთს შეებნენ, და ევეს ბრძოლაჲ დიდი, რომელ ქართველთა სძლეს და მადლობა შესწირა ღთსა ძლევის შემოსისთვის, ხოლო ესე ჩვენება დაწერეს ქართველთა და შენიშნეს რიცხვი დღისა მის, რომელ შემდგომად რა-ოდენისმე დღისა მოვიდა მახარებელი გამარჯვებასა ქართველთაგან მას დღეს, რომელს დღეს იხილა მამამან ევლოვი. ხოლო უგრე-ლეს იხილეთ ქართლის ისტორიის შინა.

57.

მამა საბასათვის.

მამა საბა ქართველი ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი და ბერძნელის ენისა ზედ მიწევნით მეცნიერი, ესე დროსა კირილე აღუქსანდრიელისსა სცხარებდა აღუქსანდრიას შინა, ამან იღვავა იოანე ფილოსოფოსთან თარგმანებასა ზედა დიონისი არიოპიტელის დ'თის-მეტოქსტლების წიგნისა ზედა, და კეთილად განუღო მონაზონებაჲ თვისი და ესრეთ აღსრულდა.

58.

მამისა ანტონი ქართველისათვის.

მამა ანტონი და ზემოხსენებული საბა ერთად იმოგებოდნენ ჟამს მას კირილე აღუქსანდრიელისსა, რომელიცა სწავლობდა ბერთა ამით და ზატარს უყოფდა კეთილად ქცევისათვის შათისა, და ესე ანტონიცა შეეწია იოანე ფილოსოფოსსა და განამხნო თარგმანებასა ზედა დიონისის წიგნისსა და სხუათა წერილთ ზედაცა, და ამან სხვებრცა იღვავა საქართველოს კელესიებთათვის და მერე უფლისად დაიძინა.

59.

მამისა მაქაელისა და სხვებისათვის.

ღირსი მამა მაქაელ ჭრის ძე კახელი, ღირსი მამა იოანე რუხის ძე ქართველი, ღირსი მამა დანიელ ხაშვილი ქართველი, ღირსი ნუნუს ეპისკოპოსი კინდ ქართველი; ღირსი მამა ნიკაიფორე ომან ხოლავაშვილი კახელი, წინამძღვარი მეტეხის კვალკისისა, მოძღვართ მოძღვარი, ოდიშის ხოფის კოცხურელთა გამკე და უკანასკნელ ჟვარის მამად დადგინებული, იერუსალიმის და კოლკოთის არხიმანდრიტი; აგრეთჲ მასვე დროსა იყო თეოდორე მანგლელი რევისშვილი, და ნეოფიტე ქართველი მმარებელი მონასტრებთა ქართველთასა იერუსალიმ შინა, რომელთა კეთილად იღვავეს და დაშვრენ სამღრთოთა წერილთა ზედა თარგმანებად და კეთილის ღვაწლითა გარდავლენეს წელნი თვისნი.

შოთა რუსთაველისათვის.

შოთა რუსთაველა მწერალთა უხუცესი დროსა თამარ მეფისსა, იყო ფილანთოფოს-დ-თის-მეტეჟელა, სამღრთოთა და სჯეროთა წერაღათა შინა გამომცდილა, ენათა სმარსულისა და სომხურისა მცოდნე. უცხო ვარსკვლავთ-მრინველა და ბუნების ისტორიათა მეცნიერი, ზირველი მწერალი და დამთხზველი მადღას ენასა ზედა წერაღათა; მესაირეობასა და ზიიტეიასა შინა ეოველთა ზედა ზირველი და უნდმატეჟელისა. ამან ქმნა წიგნი ვეფხვის-ტეიასნად წოდებული შიარად, რომელ ჯერეთ არავის ქართულთაგანს უმჯობეს მისა უთქვამსთ ვისმე შიარნი, და ესრეთ სიბრძნის მოეგარებასა შინა გარდავლნო წელნი თვისნი.

სარგის თმოგველისათვის.

ესეცა იყო მწერალი თამარ მეფისა, მზგავსი მეცნიერებითი შოთასი, და ზირველი რიტორი, მშენიერი ზიიტეიოსი, რომელიცა ქებულანს თვით შოთასგანცა მოშაირეთა შორის. ამან ქმნა წიგნი ისტორია, ვისრამიანად წოდებული, და ამანვე აქო დილარგეთ, მეცნიერებითა და ზიიტეიოსობითა სხუათა ზედა უმეტეს, და ამანც ესრეთ გარდავლნო წელნი თვისნი.

დილარგეთისათვის.

დილარგეთ იყო კაცი მეცნიერი, ქართულსა ზედა მწერლობითა გამომცდილი, რომელსა სხუათა ზედა ამისგან თქმულთა შიართა უმჯობეს სდეგენ. ამან ქმნა ისტორია დილარანი, საამო სსმენელი ეოველთაგან, და ამანცა დაასრულა ცხოვრება თვისი.

63.

ჩახრუხისძისთვის.

ჩახრუხ ჩახრუხის ძე, კაცი მეცნიერი და ცერკომანიძისტერი თამარ მეფისა, მეცნიერებით სრული და რიტორ-მსკვერ-მოუბარი, ამან სხუა გვარად დათხზნა შიარნი, სსსმენად საამონი, და ესე იყო, შესწავლათ თამარ მეფისათა მომხსენებელი და სხუათა ესე ვითარათა წიგნებთა გამკეთებელი, რომელსა უწოდდენ ქართველნი მესტიხეთ გვირგვინად, და ამანაც ესრეთ გარდავლნო წიგლნი თვისნი.

64.

ძვინჯვარელის სემშიას ძისა ასისათვის.

ძვინჯვარელი სემშიას ძე ასე. ესე იყო ფრად მეცნიერ და რიტორი, ამან შეთხზნა შიარნი სხუა გვარად, უფრო უგრძელეს ტრიქონებთა (sic), ფრად ტებილნი და საამო სსსმენებნი, რომელსა აწ უწოდებენ ლექსისა მისისა გჳართა, ვინმცა შეთხზვიან, ძვინჯვარულად თქმულისა, გარნა ესე ძველადვე იყო უწინარეს შოთასა.

65.

მეფისა თეიმურაზისა ზარველისა ბავრატანასათვის.

მეფე თეიმურაზ ზარველი იყო სლმრთლთა და სამეცნიერთა სწავლათა შინა გამოცდილი, რომელმანცა უცნოდ შეაწყო სლმრთლ და სჯერო სწავლისა შიარნი და ანბანთ-ქუბანი. ესე იყო ფრად მხნე და შემმართებელი მტერთა ზედა, რომელმან მრავალნი ძლეუანი შეიმოსნა სზარსთა და თურქთა ზედა და თვითაცა ევაკულთა ბრძოლათა შინა უბირველეს მეთმრად გამოჩნდის, რომელმანცა ჟამსა მირაბდის (sic) ომისსა სზარსთადმი ევაკული სლამარი იარადი ამოქმედა, მშვილდისარი, შუბი, ლახტი, ხმალი, ხანჯალი, და ხანჯალის დახა, რომელ ევაკულთა ამ იარაღთაგან გარდმოყარნა თვისნი მეთმარნი; და იტყვიან აბჳანდითაც მოკლათ თათართა მას ომის შინა; უკანასკნელ მრავ-

ვალნი დევნანი და ჭირნი გამოიარა ქართველთათვის სტამბოლს სულ-
თანთან მიხვლითა, რუსეთს და სპარსეთს შინა მიმხვლით და თა-
ვისათვის ქართველთა, ხოლო უკანასკნელ იქმნა მონოზონ და სი-
წმინდითა გარდაუღნო წელნი თვისნი, და ესრეთ უთელისად დაიძინა.

66.

არჩილ მეფისა მეორისა ბაგრატონისათვის.

მეფე არჩილ მეორე ბაგრატონი, ესე იყო კეთილად სწავლუ-
ლი და თვლილსი თვისი, ამან კეთილად იმეფა საქართველოს ზედა
და იმერეთისც, ამან თარგმნა ბერძენთა მეფეთა ისტორია, სრულ-
დროთად წოდებული, და ბიბლია, რომელსა ჩვენ დაბადებამდ უწო-
დებთ, შემოკრიბნა და სრულყო სიდაც დასრულ და დახუჯელ იუნიქს
ესე წერილი, განამთელა და შეამოწმა სხუთთა ენათა ზედა; ბიბლიისა
დასრულებამი მომეფანამან მოსკოვს გააკეთებინა სტამბა სოფრანგეთ-
შია ქართულად და მოატანინა სიფასითა თვისითა, და მერე შემდგო-
მად მისა ბაქარ მეფემან დაბეჭდვინა, ვინაჲთგან არჩილსა არდა
დასტავლად სიტყვად. დაბეჭდა ათასსა ზედა შემუტეს და წარმოსცა
ქართველთადმი; სხუბრ არჩილ მეფე იყო უცხო მესტანე და მრავ-
ვალნიცა სტინი შეწყო, ესე იყო უცხო მხედარი და ჩოგან-ისართა
შინა მხმარებლად ქებული, ღვინითა და ჭირთა შინა კეთილ გამეკუ-
ლი. ამან აღსწერა კვლად ზნეობითა სწავლა ქართველთა ქველუ-
ბისათვის, და ესრეთ გარდაუღნო წელნი თვისნი ქალაქსა მოსკოვს,
რომელიცა იყო ესტავა მოსრული საქართველოს შესწავლად მტერ-
თა ზედა; ამან მიიღო მეფეთა რუსთაგან ხატავი და ოცდა-ათნი ათ-
ნი სული ემა რუსეთსა შინა, რომელიცა აწ აქჲსთ მეფე ბაქარის
შვილებთა ბაგრატონთა.

67.

მეფისა ვახტანგ მესამისა¹⁾ ბაგრატონისათვის

მეფე ვახტანგ იყო წერილთა შინა გამოცდილი და მესტიხისი
კეთილი, ამან გამოთქვა ანბანთ-ქებაზედა წერილი, დაუღო სწული

¹⁾ უნდა იყოს მეექვსისა.

სამართლის ქართველთა, რომელს ვახტანგ მეფის სამართლის წიგნს უწოდებენ. ამან ჟამის სწავრუთეს მეოფობისა თვისას სთარგმნა ქალილას-დამსნას წოდებული წიგნი ზნეთ სწავლულებისა. ამან მოიუგნა ვლახეთით სტანბის მცოდნე; და დააბეჭდინა სამღრთო-საერთო წიგნები და იმეფა კეთილად, და შერე სამხლთაგან ტოლუელი კარდმოვიდა რუსეთის შინა; და კარდაიცვალა ქალაქის შინა ასტრახანს.

68.

მეფისა თეიმურაზ მეორისა იაკობაძისათვის.

მეფე თეიმურაზ მეორე კეთილმისხური მეფე იყო, წყრილთა შინა გამოცდილ, ამან შეაწყო ქართველთა საეოფაქცეო წიგნი, თუ ვითარ მეფენი ანუ მთავარნი იქცოდნენ ჟამსა ომობისა, ანუ განსვენებისას; აგრევე დროს ნადირობისას და ასწავლობისას; აგრეთვე ქარწინებისა და ჟამის ტირის-უფლებებისა და სხუანი ესე ვითარნი. ამან მისხურა ნადირძის, ეგენსა სწავრთას, რომლისა შეწვეებითა განახსნა საქართველოდამ ოსმალნი, ნადირ უწოდდა თეიმურაზის დიდს ერთგულს თვისსა და სახელ სდო დოვლათ შირაქად, რომელ არს დიდებულების ამხანაგი, ამან უბოძა არაგვის საერისტო უმაღ, ოსმალთა ძლევისათვის, ოდეს სდლო არაგვის ზირსა ზედა ოსმალთა, რომელთაც მიაქუნდათ საზინა დაღისტანში, აგრეთვე მიანიჭა მეფობა საქართველოსი. ხოლო კახეთის მეფედ სახელსდო ირაკლის ძესევე ამან მეფისასა. ამან სდლო ავარის მთავარსა, მჭადის ჯვარს მდგომარეს, და სსწანიცა ძლევენი შეიმოსნა, და კეთილის ცხობრებითა კარდაიცვალა ზეტურბურდს მისრული ელისბედ კელმწიფასთან, მწუხარებითა კარდაცვალესა ზედა იმპერატორისა ელისბედისას; ხოლო ტუში ამისა წარმოსკენეს ქართველთა მცხეთას დასაოფლელად; კარნა ასტრახანისა იქით ვერდა უძღეს წადებს, და მუნ ასაოფლავა დიდსა სობოროს შინა.

69.

სულხან-საბა ორბელიანისათვის.

საბა ორბელიანი ერის კაცობისა შინა სულხანად წოდებული, ესე იყო ქართულის შინა ფილოსოფიას შინა გამოცდილი და სამ-

დროთა წერითა შინა. ესე უცხო ზაიტუასია და ქებული, ძველთა მოძიარეთა შესდარი, ესე დაშურა ფრად და შეკრება განსეული და დაკარგული ლექსიკონი და აღტაწა ამხუდ ოცდაათ წელი. ამან ქმნა წიგნი ზნეთ სწავლულებიან სიბრძნე-სიბრძნედ წოდებული; ესე წარუდა რამხა, მიიღო ზნაძე კეთილად და აწვია თვის თანა წირვად და დაბან ფერხიცა, მისცა ნიშნად ძელი ცხოელის ნაწილი და სხუანი წმინდათა ნაწილები; და ზიტუათა გამოისტუმრა. ესე ფრად დაშურა მეფეთა მსახურებისათვის ასეანს ეფეთან წარსვლით, ამანვე შეთხზა წიგნი სამთხის კრად წოდებული, კარნა ამში არ თანქმენ ქართველნი მეცნიერნი, ვინაჲთგან მიკერძ. უფრო ლათინთა და ამ აჭეისთვის კალათიხებულად აღიარებდენ სისას.

70.

ძველთა ქართველთა მოძიარეთათვის, სახელდობრ:

1. იაკობ შემოქმედელი, კაცი მეცნიერი და მესტიხე ზირველი (ამან შემოქმედელმან კალექს ლეილი-მეჭხუნიაანი); 2. მოსე ხონელი, მესტიხე და მეცნიერი, სანაძე მეძიარე (ამან ქმნა უცხოთა და მშვენიერის ენასა ზედა ისტორია ამირან-დარეჯანის ძის); 3. თურმანისძე ხონრო, ამან კალექს როსტომიანი და კარდმოდო სხარსთა მეფეთა ასნაუი; 4. სანუხა მოლექსე და შირთ შწერალი, ამან დაურთა სხუთ ლექსები ვეფხის ტყაოსანს; 5. ჯავახვა ფაღველისშვილი მოლექსე; 6. ქახოსრო ქართველმან კალექს ომინაანი; 7. ფარსადანის ძემ ნოდარ კალექს სხარსთა მეფის ბრამ-გურის ისტორია; 8. ჩოლაყაშვილმან კარსუჯან კალექს ნარგოზიანი წიგნი; 9. სულხან თანიაშვილმან კალექს ამირან-დარეჯანიანი; 10. ბარამ ვახნაძემ კარდმოდო სხარსუდითგან სანაძეანი და მეჭხინიანი ლექსად და კარგათ; 11. ფერმანგისშვილს ფაშვი-ბურტუის ძეს კალექსავს ოფრმელიანი წიგნი; 12. ბაკვა დვალძესუნდ უაქქამს მრავალნი შირნი სხუთ და სხუთ ჳაზრხედ.

71.

ანტონისათვის კათოლიკოზისა, მეფის ისეს ძასა, დაგითან ბატონტაიანისათვის.

შამა და შწეშთ-მთავარი ანტონი კათოლიკოზი და ზატონარნი სამცხე-საათაბაგოს და სრულად საქართველოს იყო დროს მეო-

რე შეფასების თეორიისა და მისი მისი ირავისა, დის წული შეფასება თეორიისა, კაცო დ'თის-შეტუქსლ-თელისთეთისა, სმ-დროთა წერილთა შინა გამტედილი და დიდი დიალიტოკოსი და დედმატიკოსი, რიტორი მშენიერი, ვითარ წერას შინა. ამან სთარ-გმან ბაუმესტერის თელისთეთა სრულიად; სუნჯის წიგნი კირილე ალექსანდრიელისგან ქმნილი, ეფესოს წიგნი; ხისტორისად ბასი და სხუნანი წერილნი. ამან თვისით შეთხზა სქართუელთ წმინდა მოწამეთა ცნობრება, მარტირიკად წოდებული; ქმნა კატეხისმი და მხისარტეშობა გააკეთა, და განაურცო დრამატიკა; და ქმნა კარგი რიტორება, და სხუნანი წერილნი ვიდრე ცნდა-სამი წიგნი, თვისგან ქმნილნი; შემოკლებით გააკეთა ქართლის ცნობრება; ამანუ თარგმნა კვირტოს კურტიანისგან ქმნილი ალექსანდრე მაკედონელის ცნობრება, ქართულს ენას მშენიერად გარდმიად; განმართან სამდროთა წერილნი ბერძელისა და რუსელისა ენისგან შემოწმებით; სრულ ეთ სყოველდღეო სადღესასწაულთ და შესრულა მარხუნანი და ბარაკლიტონი (ს.ი.) და ზადაკი და სხუნანი სამდროთა წერილნი; იყო უცხო მოქადაგე და მრავალნი ქადაგებანი აღწერა; ამან შეთხზა თხზი ტომი დვთის-შეტუქველებს და მალას ფრანს ზედა; კეთილად შეამკო კელესი თვისი და ცურემინათა განხათლან კელესიას წესნი და ესრეთ კეთილად დაშურა სიერმითგან ვიდრე სიბერემდე და შერე უთელისად დაიძინა; ამანუ ასწავლა მრავალთა მოწაფეთა, რომელთაცა მოვიხსენიებ ქვემოთ.

72.

კათალიკოსისა ანტონი მეორისა, შეფას ირავის მასათვის.

შემდგომით ამის მიადო კათალიკოსობა ანტონი მეორემან, შეფას ირავის მეორის ძემან, რომელიც თვით ანტონიმ აღზარდა სწავლას შინა და მიადო ტეორეტიკის და პრაქტიკის ხელაგნება, და ისწავლა კეთილად თელისთეთა და დვთის-შეტუქველებს და ისტორია, ესე არს ფრად მანვილი, წრფელი და უმანკო, მხოლოდნებაში სრული, დრმა დვთის-შეტუქველი და მოქადაგე კარგი, რომელს ყოველ-

თვის ძალედვს მოუმზადებლად ქადაგების თქმა, ეყო ფრიად მშვენიერი მწერალი თხზავს შინს, ამან მრავალი იღვაწა სუქდარის თვისისათვის, უყიდა სიფლები, აღუშენს ხაზინანი ადგილნი, გაუკეთა ბაღები, საფუძველი დაზღო თბილისს შინს, უღათოს აღ-მამად-ხანის ხოჯასკან დაქვეყნის ეკლესიას, ალაკერდის წმინდის გიორგის ეკლესიას ჩინურითა დახურა სამხრობი და კეთილად იღვაწა. უკანასკნელ ჭილღათ ამის თქმს შიერ ექსტორია (sic) იქმნა და მოუყახებულ რასისად.

73.

მამისა გაიოზ თავაშვილისათვის.

გაიოზ ეყო აღზრდილი კათალიკოს ანტონისკან სიფილისოფოსითა და სიფილის-მეტეველას შინს სწავლას, ზედ მიწვენილი რუსულის ენისა, იცოდა ლათინური და სომხური წერილი. ამან თარგმნა რუსთა ენისკან მრავალნი სხუა და სხუა წერილნი ქართულს ენას ზედა, რომელ იტყვიან ვადრე სამსამდანი წიგნის, გარდმოღებულს სამღთითა წერილთა და ისტორიითა და სხუათა შეცნიერთა წერილთა. ესე წარმოაგებინა რუსეთს შინს და მიადო მუნ არხიერობას ნებითა იმპერატრიცა კატარინასათა და დაიდგანს მწვემსთავრათ ზენზას შინს, რომელმან განახლა ეკლესია და აღუშენს კარგი სამრეკლო. ამან თვის უფოსს შინს ასწავს მეთვის ძეთა თილფოსოფია, განუმართა თელავის შინს შოლავა და განასწავს მუნც მრავალნი და სხუანიცა და ესრეთ აწცა შრამის შინს არს, ვითარცა ბქქსნტ უწეით სქქენი მისნი.

74

ვარლამ ანტალის ეპისკოპოსისა დაგით ერასთვის მასათვის.

ვარლამ ანტალის ეპისკოპოსი ეყო აღზრდილი კათალიკოსის ანტონისკანვე, სიფილისოფოსოს და სწავლას და ღვთის-მეტეველას შინს შეცნიერი, უცხო რიტორი და მშვენიერი მქადაგე. ამან ასწავს სხუათა და სხუათა მოწათეთა სიფილისოფო სწავლანი და

უკანასკნელ წარვიდა როსისად და ზავლე იმპერატორმან განაწეს მწკერად სინადის. ამან ისწავა რუსული ენა კეთილად და ქმნა სუფელა და სხუათა დღესასწაულთა ქადატეობის წაგნი, საამო სისმენი და კარგათ დათხუელი, და აწ არს აქა თქუწნათას.

75.

იოანე ოსეშვილისათვის.

იოანე ოსეშვილი, სიონის ეკლესიის დეკანოზი, ესეცა აღზრდა კათალიკოსამ ანტონიმ, ისწავა თეოლოგიისა და ღვთის-მეტყველებას. ამანც ჰქმნა რადიენიმე წერილი სასწავლებლად ურმათს, ესე აყო უმეტეს მშენიერი მწერალი თხუხუისა შინა, ვიდრე უბნობას შინა.

76.

დავით ალექსიშვილისათვის

დავით ალექსის ძე, ანისისტი დეკანოზის შვილი, ესეცა აღზრდა ანტონი კათალიკოსმან, და მიიღო სწავლა თეოლოგიისა და ღვთის-მეტყველებისა, ესე არს გონება მკვეთრა და კარგი მეხსიერა, მწერალი მშენიერი ვითარ ხელ-ნაწერობით, აგრეთვე დათხუითაცა. ამან ჰქმნა წაგნი, თვისან ქმნილი, და უწოდა „ხემ მიერ ნაღვაწი“. და აგრეთვე შემატა დექსავონს. ამან ასწავა სკოლასა შინა თელავს მრავალ მოწაფეთს სთეოლოგიისთა სწავლანი, რომელიცა დადგინებულ აყო მეფის არაგლის, თეიმურაზის ძისგან, რეკტორად და მეცა ვაჟე მასთან, რიცხვთა შორის მოწაფეთასა. ესე არს უცხო ანტორიკოსი ძველთა და ახლთა მოთხრობათა, რომელიცა ქებულ არს ერთა ხეუთაგან, და აწ სცხორებეს მიზეზითა თქუწნითა მენდრავანებსა შინა. ამს ზემოხსენებულთა მოწაფეთა ანტონი კათალიკოსი, მოძღვარი მათი, მაჩუქებდა თუათოულთა ნიჭთა მათ: ვაიოზ უწოდდა კარგსა მასწავლებელსა და მოძღვარსა და ადვილად ძხელთა განმარტებელსა მოწაფეთადმი თუისთა; ვარლამს უწოდდა მშენიერს რიტორსა და მოქადატეთა შორის ზირველსა; იოანე ოსეს ძეს უწოდდა მშენიერს მთხუველსა წერილთა შორის; ხოლო დავით ალექსის ძეს უწოდდა ქართველთა შორის ზირველს ანტორიკოსად.

77.

ძიხაილ თბილისკლისათვის.

ძიხაილ თბილისი, ენიკობისი, ესეცა იყო თანაშეზრდილი ანტონის კათალიკოსისა, იყო ფილესოფოსი და სმღრთთა წერილთა შინა გამოცდილი, დიდი ცერემონიასი ეკლესიისა და შემაძებელი, ესე უფრო დაშურა სმღრთთა წერილთა და ისტორიებთა გარდასაწერად, რომელმანც თვისთა ხელთა გარდაწერა წიგნნი დიდნი და მცირენი ვიდრე რვასამდისინ და უკანასკნელ მცხვრების ჟამსა გარდაიცვალა.

78.

ტრიფალე არხიმანდრიტისათვის.

ტრიფალე მღვდელ-მონაზონი, ესეცა იყო აღზრდილი ანტონისავე კათალიკოსისა. ესე იყო სწავლული ფილესოფოსის ხელფიციბას შინა და კარგი დრამატოსი, სმღრთთა წერილთა შინა ფრად მიწეწილი, მოჟამნეთა და ეკლესიათა წიგნთა წამითხველთა შორის უზარველესი, ვითარცა სიმარჯვითა ენისთა, ეგრეთვე გამოდებთა ლექსთა და განრკვევითა სიტყუათათა სრული, კანახობას შინა უზარველესი, მწერალი უცხო და ჩქარი, რომელ ოდეს მოცადის ეკლესიის მსახურებისგან, არა დაუტკეპბდის სმღრთთა წერილთა და ისტორიათა წერასა, რომელმანც გარდაწერა წიგნნი ვიდრე ხუთასსა ზედა უმეტესნი; და უკანასკნელ მიდრო არხიმანდრიტობა, მეთრის კათალიკოსისა ანტონისგან და მოხუცებულობითა იქმნა ბრმა, კარნა ყოველთა დღესასწაულებთა შორის თუთ ზეწარ უკანასკნელის დაზღებულთა მის დღისთა, ვინაჲდგან აქუნდა ხვეულება ეს გვარ მსახურებისა ეკლესიებთა.

79.

გამალიელი ოს ყოფილისათვის მღვდელ-მონაზონისა და მერე არხიმანდრიტად დარდგინებულისათვის.

გამალიელ ოს ყოფილი არხიმანდრიტი. ესეცა იყო კათალიკოსისა ანტონისგანვე აღზრდილი, წერილთა და კალობათა შინა გამო-

ცდილი და არხმატიკოსი და მონოზონებიტა კარგი, მწერალი უცხო, რომელმანც მრავალნი სამღვთონი და სურონი კარდასწერნა ვადრე სამასამდისინ. ამან კეთილათ იღვაწა იკორთის მონასტრის მთავარ ანგელონს ეკლესიისათვის და ესრე შრომათა ატარებს დროსა თჳსსა.

80.

არხიმანდრიტის ნეოფიტე ეს ელფისათვის.

ესე ნეოფიტე ოს-ყოფილი აღზარდა ერმა მთავარ-ეპისკოპოს-მან წერილთა შინა და მერე მიიღო რიცხვთა შინა ბერებთასა ანტონი კათალიკოსმან. ესე არს შესადარი ზემოხსენებულის ტრიფილესი, ვითარცა მოჟამნობათა, ეგრეთჳს ეკლესიის წერილთა წარკითხვითა, მწერლობითაცა ქებული და მონოზონებითაცა სრული. ამან მიიღო მერე ანტონი კათალიკოსისაგან არქიმანდრიტობა, და აწ მსახურებს მას, და ცხოვრებს მისთანა განუშორებულად.

81.

გერასიმე მღვდელ-მონაზონისა ტკბილ-მგალაბუ-ლისათვის.

გერასიმე იმერეთისა ქჳსენიდამ მონრული ძმითურთ თვისით ოთარათა, ესე სცხავრებდა ზირველ რაჭის ერისთვეებთან და მერე დაშთა ანტონი კათალიკოსთან, რომელმანც მიიღო რიცხვთა შინა ბერებთა თვისათა. ესე იყო ღრად სწავლული გალობას შინა, რომელმან უწედა ვადრე ხუთასი უკჳს ჭრელი, რომელსა თქჳსნ უწოდთ კანცერტსა. იყო უცხო მთქმელი და მსმენელთა ურისა მშოველი. ამან აღზარდნა მრავალნი შვიარდნი გალობას შინა, და გამრავლა ქართჳსლთა შორის გალობა, რომელნიცა იუენხ უფრორე ჩინებულნი მოწაფენი მისნი მგალაბლობითა სხეულდობი: კვალაშვილი სოლომონ, დირაბული გიორგი, დეონტი (sic) სოლავაშვილი, ქარკშიძე (sic) იოანე, და ძმისწული მისი და სხუანიცა მრავალნიცა მოწაფენი მისნი, და ამა მასწავლებლობას შინა დაშურა ესე და მის მისი ოთარა, ვადრე

ორმოცი წელი და უკანასკნელ დაიდგინა არქიმანდრიტად მეორე კათალიკოსის ანტონისაგან.

82.

ღერვასი სამთავნელისათვის.

ღერვასი მაჭავარიანი სამთავნელი, ესეცა იყო აღზრდილი კათალიკოსი ანტონისაგან, მთავარ დაკუნობასა შინა ზირველ ქებულ, და უკანასკნელ მიიღო არხიერობაჲ, ესე არს ტიბოკნთა შინა გამოცდილი და მშვენური ცერემონისი, უცხოდ რიგზედ შექმნიველი, სტუმართ მოეგარე, და კაპლესიათა თვისთა მოღვაწე, და თქუენ შიგრცა ზატოვენიშული.

83.

გაბრიელ ჯვარის დეკანოზის მამისათვის.

ესე გაბრიელცა იყო კათალიკოზის ანტონის მოწაფეთა რიგხუთაგანი, რომელმანც ზედ მიწეებით ისწავლა ფილოსოფოს-ღთისმეტყველებსა. არს კარგი მწერალი და მოქადაგე კეთილი, ზნეთ-სწავლულებსა შინაცა გამოცდილი და კეთილი მოღვაწე კაპლესიის თვისისა.

84.

ზაქარია მოძღვარყოფილისა გაბაშვილისათვის.

ზაქარია გაბაშვილი მღვდელი. ესე იყო ძველთა ფილოსოფიის სწავლათა შინა გამოცდილი და ღთის-მეტყველებისაგან მიწეწილი, მშვენური რიტორი და უცხო მოქადაგე. ამან იღვას ქიზიუს შინა ქადაგებითა, რომელთა შორის შვიდა მცირედ ლეკიანობა, და მალე მოაქცივნა იგინი. ესე იყო მშვენური მწერალი და მთხუზველი მადლსა ფრასსა ზედა, უცხო ზაიტოკოსი და მღვდელობითა სრული, რომელიცა იქმნა მეფეთა მოძღვარიცა. ხოლო უკანასკნელ მცირე რამ სანდურავისათვის ანტონის კათალიკოზისა და თვისგან წარმოვიდა როსიად და შერე მოვიდა იმერეთს, და მუნ განისვენა.

გლახა ნათისშვილისათვის.

გლახა ნათისშვილი იყო დიაკვანი მეფის კარის საუდრისა, ფი-
ლოსოფიის და ღთის-მეტეფტქელეისა შინა სრული და უცნო მოქა-
დაბე, დიდი რიტორი, სამხურსა ენაზედ მიწეუბნაღი, რომელმანც
გარდმოადო სამხურისა ენისგან სვიმეონ ჳუღელ ფილოსოფოსისგან
შემოკლებული კავშირი, ზროკელს მიერ ქმნილი ღთის-მეტეფტქელეა
და შეთხზა ამა ნათისშვილმან მადღესა ქართულსა ენასა ზედა ს-
სკოდო სსწავლეობად, და სხვანიცა წერილნი გადმოსთარგმნა და ეს-
რეთ აღასრულა წელნი თვისნი.

მამასა ტიმოთე ეპისკოპოზისა ერისთავთ გუჳარისათვის.

ტიმოთე ეპისკოპოზი ერისთავთ გუჳარისა თავადი, კაცი მე-
ტნიერი, წარვიდა ტფილისიდაჲ და მივიდა სტამბოლს. სულთანმან კარ-
გა მიიღო და უბოძა თხზუნისებრ მისისა ფარმანი მოსაღოცველად
წმინდათა ადგილთა და ესე წარვიდა მუნით, და მოიღოცნა წმინდანი
მონასტერნი და სადაცა რაჲ იხილა ეფუელივე აღსწერა კეთილად და
მშეენიერად, რომელსა უწოდა წიგნსა ტიმოთიანი, და სხვანიცა სწავ-
ლანი შესძინა წიგნსა მას შინა, და კვლად მოვიდავე ქართლსა შინა
და კეთილისა სტხზურებითა განუღნო წელნი თვისნი.

**გერმანე ტფილელისათვის, რომელ იყო ზირველ და-
ვათ გარეჳას წინამძღუჳარი.**

გერმანე ტფილელი, რომელიცა სიურშითგან თვისით აღიზარდა
მონასტერსა შინა ესრეთ მტირე ემა, რომელ ოდეს წარმოცხადეს
მონასტრის მამათა სოფელსა შინა მოსარეწველად მოწველები-
სათვის ერთაგან, მხილველმან დედაგაცუბთაგან იკითხა, თუ ვინ არიან
ესენი, რომელ ზირველ ხაღვასვე განვეარეუბულ იყო, ვინათგან არა

უწყოდა სახე დადათა. ამან კეთილად იღვაწა მონასტრისათვის, იყო ფრიად სიწმინდის მოყვარე და მეტნიერი უცხო, დიალექტიკოსი, მამათ ცხოვრებით წერილთა ზედა მაწეხილი, უკანასკნელ შეუქმან ირაკლი იძულებით დადგინებულ ჰყო ტფილელად ტფილისის შინა, და კეთილად იღვაწა კველქისათვის, და მრავალნიცა განსწავლნა სმდეველად და ესრეთ სიწმინდით კარდაუღნო წელნი თვისნი.

88.

ეფთვიამა წინამძღვრისათვის.

ეფთვიამე წინამძღვარი წმინდის ხათლას მცემლის მონასტრისა, კაცი თელისთოსი და ღთის-მეტყუელი, სათნოებათა ზედა უცხო მოქადაგე. ამან ფრიად იღვაწა მონასტრისათვის, და აღაშენა სოფელი ხაშბი, რომელიც იყო ქინის ერისთავთა ღვეთა მოყვანის მიზნით დამწვარი, აღუშენა უცხო ვენახი და წასქვილნი, რომელიც აწ განუედა თეოფილასკეთე, თქვენმან დადგინებულმან; ამან მრავალი შემატა მონასტრისა, ვითარცა ნავთნი, ეგრეთვე მამულებიცა, და ესე იყო ფრიად შემარხული და მღვდელი და თათქმის სასწავლის მოქმედებისა შინაცა მაწეხილი და სხეებრ სტუმართ მოყვარე, და ესრეთ დასწრულა ცხოვრება თვისი, და ამანც ასწავა რათდენთამე მოწაფეთა თელისთოთა და ღთის-მეტყუელთა.

89.

თამა წინამძღვრისათვის.

თამა დავით გარეჯის წინამძღვარი და გვართი გარსევანაშვილი, ესე იყო სამღვთოთა წერილთა შინა გამოცდმელი და მკვლარული სრული, ამან აღზარდა სამღვდლოდ სწავლას შინა ვიდრე ას რომელიცა-ათამდის სულნი, რომელნიცა მისსვე დროს შინა დაიდგინენ დაიკვნად და მღვდელუბად, ხალხი ერის კაცნიცა მრავალნი იქმნენ მის მიერ განსწავლულ, ვითარცა წერილთა შინა, ეგრეთვე გალობათა, და უკანასკნელ დაიდგინა შეუეთაგან წინამძღვრად დავით გარეჯის მონასტრისა და მუნცა იღვაწა მხტოვანებისა შინა თვისისა

და მწესიდა კეთილად, და ესრეთ გარდაუღნო დღენი ცხოვრების თვისისანი.

90.

იოანე წილგნელ ეპისკოპოსისათვის.

იოანე წილგნელ ეპისკოპოსისა ქარუმიძისა, ესე აღიზარდა გარესჯის მონასტერისა შინა სიურმითგან და ისწავა მუნ ფილოსოფიას და სხვანი სწავლანი, იყო მშვენიერი მოუბარი და მამათ ცხოვრების მცოდნე; ამან აღზარდა როდენიმე მოწაფენი და მათ შორის იოანე ოს-უოფილი, რომელმანც შიიღო ფილოსოფიას და სთარგმნა ოსთა ენათა ზუდა კონდაკი და ლოცვანი და მრავალნიცა დაიმოწაფნა, და ზატოვიცა შიიღო თქუწნვან.

91.

მცირე ისაკისათვის.

მცირე ისაკ, რომელსა ქართველნი ზატარა ისაკად სსხელს დუბდენ ესე იყო მუცნიერი კაცი და მშვენიერი მესტიხე, და კარგი მწერალი, რომელმანც კეთილად განატარა ცხოვრება თვისი.

92.

ღეონტი სოღაქაშვილისათვის.

მღვდელ-მონაზონი ღეონტი სოღაქაშვილი, ესე იყო საფილოსოფოსოსა სწავლასა შინა გამოცდილი და მკალაბლობასა შინა ზირველი მკალაბელი. რომელმან უწყოდა ვიდრე ხუთასამდისინ ჭრელი და სხვანი კალაბანი, ამან განსწავლნა მრავალნი მკალაბელნი და კეთილად განვლო წელნი თვისნი.

93.

სიონის დეკანოზისა ეონისძისათვის.

სიონის დეკანოზი ეონისძი იყო სამღროთ წერილში გამოცდილი, ხუცურის ხელის მწერლობაში ზირველი, რომელ ჯერეთ არ-

ინ უთვლიდა ამისთანა მშვენიერის ხელის მწერალი, ვითარცა ესე და აგრეთვე სელ-ხართული მშვენიერად, ამან გარდასწერნა მრავალნი სამღრთო წერილნი და ამან აღწერა ერთისა კალმითა მთელი კონდაკი, სამღვდელთა მსახურებაში სხსმარი, რომელსა მეორე კალმა ხელ-მეორედ გამოუჭრია. ამან დია ჰატიონსებით იცხადურა, და უკვარდათ შეუთატა, და ესრეთ დაასრულნა წელნი თვისნი.

94.

**ზაქარია წირვნიელ ეპისკოპოსისათვის და შერე
ამბროსად წოდებულისა.**

ესე ზაქარია, ზედ წოდებით ამბროსი, ძმა იყო ამა ზემოხსუ-
ნებულისა ნიკოლაოზ დეკანოზისა, იყო მეცნიერი, სამღრთო წე-
რალს შინა გამოცდილი და უცხო მწერალი, ვითარცა ხუცურისა გე-
რეთელ მხედრულის ხელისა. ამანც მრავალნი სამღრთო წერილნი და
ისტორიები გარდასწერნა. ესე იყო კარგი ზიტიკოსი, მუსიკოსი და
სრული მკალობელი. ამან აღზარდნა რადენნიმე მოწაფენი და უპა-
ნასკნელ შეუემან ირავლი, დაადგინა მწეკმს მთავრად ნეკრესის ეპ-
კლესიისა, ნეკრესელად, და მუნცა იღვასა კეთილად.

95.

დონათოუს ნეკრესელი ეპისკოპოსისათვის.

ნეკრესელი დონათოუს ჩერქეზისძეილი, კაცი მეცნიერი და
ღთის-მეტყუელუბისადა მტოდნე, ამან უწეოდა სომეხთა ენა კეთილად,
რომელმანც გარდმოიღო სომეხთა ენისაგან მიხითარ ბრძნისა რიტო-
რება მშვენიერ ენაზედ, ესე ვითარცა მონოზონებუსა შინა ეგრეთვე
ურის კაცურთა საქმეთადა შინა გამოცდილი იყო, რომელსა ჟამსა
მტრანობისა და ომობისასა უოკულთვის ამხნობდის ერთა და კეთი-
ლისა რჩევითა თვისითა კარგათ წარუმართუელის საქმეთა და ესრეთ
მთხუცებულებისა ჟამსა დაასრულა ცხოვრება თვისა.

96.

იოანე ნინო წმინდელისა ჳანდუერისშვილისათვის.

იოანე ნინო წმინდელი ჳანდუერისშვილი, ესე იყო ჳწაფლე-
ლი კაცი მეცნიერი, და სრული მკვლამბელი. ამან სწავლასა და მკ-
ვლამბობასა შინა აღზარდა მეფეჲ ირაკლი და სხვანცა თჳსადნი და
კეთილადცა იღვწა კეკელისიანისთვის თვისისა, და ესრეთ გარდავლნო
წელნი თვისნი.

97.

ისაკ ხუცესი კანდელაკისათვის.

ისაკ ხუცეს-კანდელაკი, ესე იყო სმდრთო წერილთა შინა გა-
მოცდილი, მოჳაშენთა შორის ჩინებული, და ხუცურის წერისა შინა-
ცა ქებული, მკვლამბობითა სრული, რომელმანცა იცოდა ჳრელი ვიდ-
რე ათასმდისინ; ამან მრავალთა სწავლასა ცალმბა, აქუნდა ჳტივი
მეფეთაგანცა და კეთილად განატარნა დღენი თვისნი.

ს. 98.

ნიკოლაოზ ნიკოლაოზ განაშვილისათვის.

ნიკოლაოზ ხუცესი განაშვილი იყო სამეცნიეროს სწავლასა
შინა გამოცდილი, კარგი მოქადაგე და შესხმთა შემთხზველი. ესრე
უფრორე სცნაურებდა იმერეთს შინა და აქუნდა ჳტივი მეფისაგან,
ამანცა აღზარდა რაოდენიმე მოწაფენი და კეთილად განატარა ცხო-
ვრება თვისი.

99.

ნიკოლაოზ ბიჭიანშვილისათვის.

ნიკოლაოზ კახი ბიჭიანშვილი, ესე იყო მეცნიერი დაკარგი
რიტორი. ესე იყო თანა შეზრდილი მეფისა ირაკლისა, უცნო მოქა-
დაგე, რომელმანც მრავალი ქადაგება გამოთქვა. ესე იყო მცხეთის
დეკანოზობის ხარისხით, გარნა მარადის მსახურებდა მეფეთა გარის

ეკლესიას შინა; აგრეთვე საქვეურო სარკებელთა რჩევათა შინა მრავალ გზის დაესწრობდის შეუესთან, რომელსაცა აქუნდა მადლი კარგ უნებობითა თნებად მსმნელთადმი, და კარგათაგა აჭზრებთა იყო მომზობელი.

100.

აღუქსის შვილი მწერალ-მკვლავებელნი სახელდობ:

აღუქსა დეკანოზი ანხინატი, ესე იყო მეცნიერი ვატი, მოძღვარი სულიერი, ანტონი კათალიკოზის მწერალი ხუცურის და ხედრულის (sic); რომელიც ღირს ქების არს ნაწერნი ამისგან. ამის მრავალნი სამღრთონი წერილნი და ისტორიანი გარდასწერს, და ამან კეთილად აღზარდა შვილი თვისნი: გიორგი, სოლომონ და დავით, რომელთაცა ასწავლნა სამეცნიერო წერილნი სამღრთონი და მკვლავობაცა. ამათც ისწავეს ხუცურის და ხედრულის წერა, გარნა მხედრულს წერას შინა ჭერეთაც არც ძველად და არც ახლად არეინ თქმულან უკეთეს ამას; და შეტადრე სოლომონ დეკანოზის; ეგრეთაჲს ძენი ამათნი მიქელ გიორგისშვილი, დიმიტრი, იოელ და ტარასი სოლომონისშვილნი, ზირველნი მწერალნი მხედრულის ხელისა, ხოლო მკვლავობასა შინა სრული იოელ, და კეთილადცა სწავლულნი სცხოვრებენ ჭერეთაც.

101.

იასტოს ერასტისშვილი ანდრონიკეს გვარისათვის.

ესე იასტოს ანდრონიკესშვილი აღიზარდა კათალიკოსის ანტონის კრებულთა შორის; ამას ასწავლნა ფილოსოფია და ღმრთისმეტყველება ვარლამ ეპისკოპოსისმან ერისთვის შვილმან. ესე არს მონაზონობაში კარგი, და განმარტებული სამღრთოთა და საფილოსოფოსოთა წერილთა კეთილად. ამანვე აღზარდა სხვანიცა მოწაფენი, ხოლო მოწაფეთა მათ შორის იოანე მღვდელი კოლომბინის უწარჩინებულეს იქმნა სხვათა ზედა, რომელიცა აწ თქვენგან დადგინებულ არს მოძღვრად შკოლასა შინა ქართველთასა და აგრეთჲს ასწავა ფილოსოფია გიორგი ალაბასშვილს და იოანე ყულარადარისშვილს.

ნიკოლაოზ ხელაშვილი კახისათვის.

ნიკოლაოზ ხელაშვილი კახი აღზარდა დაჟით ალექსისშვილმან; ჰსწავლას შინა გამოცდილი და სადღღმარტიკისისცა, მკალობლობას შინაცა კარგი, რომელ მამა მისი გიორგი კახურსა გალობას შინა იყო ზირველი, რომელმან ასწავა შვილსა ამას თვისსა, და აწ ეს არს მოძღურად საქართველოს სკოლასა შინა ნაცვლად ზემოხსენებულისა იოანე მღვდლისა.

ეგნატი ონისიმეს მის მარტყოფელისათვის.

ეგნატი მღვდელი, კარის ეკლესიის წმინდის გიორგისა, ონისიმეს ძე მარტყოფელისა, აწ იოსელიანად გვარ მიღებულისა, ესე მტორე შეფემან მეთაფმეტემან გიორგიმ თვისსა ბატონისშვილობასა შინა აღზარდევინა სწავლასა შინა სიგილოსიოფოსისა და სიმღრთის-მეტეველთსა, ასწავებინა ესა სომხურა ტერ დაჟითს, კაცსა მუცნიურსა, რომელმანცა უცხოდ მიიღო ჰსწავლა, და ენა სომეხთა ზედმიწევნით, ვითარცა არს ესე თელსიოფისისა და სიმღრთოსა წერილსა შინა გამოცდილი, ეგრეთვე უცხო რიტორა, მშეგნიურ მოუბარი, და კარგი წარმოთხველი წერილთა. ამას ასწავა ახსნით მზე ჭაბუკ ორბელიანმან დამსკელის წიგნი და ზრთველ კონსტანტინეზელის მთავარეპისკოპოსისაგან ქმნილი დოის-მეტეველეთა, კავშირად წოდებულთა, და სხვანიცა დრმხნი წერილნი და აწ ჰსცხოვრებს ესეცა, დროსა ამას შინა უქმნად.

იოანე ღარამის დეკანოზისათვის

იოანე მღვდელი ღარამე. ესე აღზარდა სიგილოსიოფოსისა ჰსწავლასა შინა მზეჭაბუკ ორბელიანმან. ესე იოანე იყო მშეგნიური მწერალი და კარგი დიალოკტიკოსი. ამან შემდგომად მამის თვისისა,

გიორგი ხარების ეპიკოსიის დეკანოზისა, მიიღო ადგილი მისი და კეთილად იღვასა საუდრის მისთვის და ესრეთ განვლნო წელნი თვისნი.

105.

ზაქარია ლალახანაშვილისათვის ხუცესისა.

ზაქარია ხუცესი ლალახანაშვილი, ესე არს არაგვის ერისთავ-თავანი მხეველისგან, ესე აღზრდევინა შეუქმან ირაკლი ჭისწავლასა შინა, მიიღო ჭისწავლა კეთილად და ენაცა სომხური, მოქადაგობასს შინაცა აქჳს ნაწილი, და აწ თქუწნგან გაწესებულთა კახეთს სკოლასა შინა მოძღვრად.

106.

სსუანი მოწაფენა დავით აღექსისშვილისანი.

აღექსისშვილმან დავით თელავის ქალაქის სკოლასა შინა აღ-ზარდნა ვიდრე სული ოცდა-ათამდის, ხოლო მათ შორის ბერი ნი-კიფორე მიქელისშვილი ხარსელაშვილი, ალავერდის დეკანოზის შვი-ლი ქობულთის შვილები, სოლომონ, გობგენა და ოთარ; მუხრან ბა-ტონისშვილი, სვიამონის ძე; ლალიხანისშვილი ვასილი, და სხვანი რომელთა მიიღეს სწავლა აზნაურებითი კეთილად, და ისტორია და ხელწერილთა წერა მხედრულ-ხუცურისა, დია მშუენიურ, და სხვებრ სიბრძნითაცა ქუბულნი გამოვიდნენ.

ერის კაცთა ჩვენის დროსათა შეყენერთა.

107.

იოანე ორბელიანისათვის.

იოანე შიღვანბეგი ორბელიანი, კაცი სიბრძნისა შინა აღზრდილი, რომელმან უწყოდა ზედ მიწევნით ივილოსოფია და ღთის-მეტყვე-ლებას, იყო ვარსკვლავთ მრაცხველი, ფიზიკოსი და არიფმეტყვისი.

უწყოდა ბუნების ისტორია, და იყო უცხო რიტორი, კარნა უქმ-
ქმნეს ჰსწავლანი ესე, ვინათგან შიიღო ლათინთ სარწმუნოება. ესე
იყო იფრიად გონება მახვილი, ესრეთ რომელ მსცხორებებისა გამო
თვალთაგან მოკლებულ აქმნა და ვერა რაჲს ხედვიდა, მაშინც უო-
კელთა წერილთა ძალედეა განმარტებად.

108.

მზე-ჭაბუკ ორბელანისათვის მსაჯულისა.

მზე-ჭაბუკ ორბელანი, კაცი შესხედავი, მზგავსი ეზოზესი და
ძველთა იფილოსოფიათა ზედმიწევნილი, დთის-მეტეველებსა შინა
გამოცდილი, და ზაქრობასა შინა მარჯვე, აგრეთვე ხუმარ-სიტყვაო-
ბასა შინადა მარჯვე და ზასუხისა უცხოთ მიმკები, მესტიხეობასა ში-
ნაცა ქებული და მსაჯულისა საქმეთაცა შინა გამოცდილი, ამან აღ-
ზარდა რათდენიმე მოწაფენი, ამანვე სთარგმნა ძველი სოფილოფოსო
წიგნი, ზერაარმენიად წოდებული, სომხურისა ენისაგან. ესე იყო მუ-
ფეთაგან მინეულ, რომელიცა შექცევდის ხუმარ-სიტყვაობითა, რა-
მლისა ანკვლოტნი, მისგან მრავალნი ნათქვამნი, უწევან ქართველთა.

109.

იასე ძდიგან-მსაჯულისათვის.

ესე იასე თსეს ძე იყო ჰსწავლული კაცი და ქართულსა შინა
ისტორიასა გამოცდილი და ზედმიწევნით მცოდნე, ამან უცხო მა-
დლი აქუნდა მწერლობისა, და ჰქმნა ქართველთ ზნეთა ჰსწავლულე-
ობისა წიგნი, იყო კარგი ზიტიკოსი და ზრდილობასა შინა მოსწონი.

110.

სოლომონ ლავანის ძე ძდიგნისათვის.

სოლომონ იყო გვართ ლეკთაგანი და ამან შიიღო ჭილდოდ
თავადობა და გჳარი მეორისა მეფისა ირაკლისაგან, ვინაჲთგან ესე

სოლომონ დაიჭრა ბრძოლას შინა ერეულებისა მეფისა წინაშე. ესე იყო გონება მხვილი, წყრილთა შინა გამოცდილი, სიტუტა მარჯვე და საქმის წყრათა შინაცა კარგი, უკანასკნელ, ოდეს ადღა (?) საქართველოს შინა მეფობა, წარვიდა იმერეთს მეფისა სოლომონისთანა და მსახურა მას ძალისამებრ თვისისა და კარდაჟუა ოსმალის ქქწყანასა შინა და მუნ სნუულებითა კარდაცვადა.

111.

ბესარიონ გაბაშვილისათვის.

ბესარიონ გაბაშვილი იყო მეცნიერებისა შინა გამოცდილი და უცხო ზიატიკოსი, მოშიარე, მწსგავსი რუსთველისა, რომელმანც მრავალნი სამო შაირნი დასწერა სმარსთა ხმათა ზედა სამღერელი ქართულისა ენითა და აგრეთჲს სხვანიცა ლექსნი. მოუთხრობენ ამისთვის, რომელ ჰსცოდნოდეს ზეზირად მთლად ლექსიკონი ქართულია. აგრეთჲს ამის შემდეგნი მესტიეხენი არიან: დავით ჭიმშერის ძე ხოლაყაშვილი, ზეტრე ლარაძე, რომელმან აღსწერა ხელახლად დილარიანი და შეაწყო თვისით, ხორგუაშვილი თეოდორე, იოსებ, ზნა მუსრიძის შვილი, ბარამ ბართაშვილი, და სხუანი ახალნი ემაწვილნი კარნი ქართველნი და სომეხნიცა.

ფთილისსა შინა სომეხნი მეცნიერნი.

112.

ზაქარია ვართაშვილისა მადინაშვილისათვის.

ესე ზაქარია მადინაშვილი ვართაშვიტი იყო ზედმიწევნილი თელისოფოს-ღთის-მეტეველი და მეურნალობისა კელთაგებისცა მეცნაუი. ამან ასწავა მრავალთა ქართველთა და სომეხთა სათელისოფოსო წყრილნი და ამან განუმარტნა კავშირი ღთის-მეტეველებითი, ზორფერის თელისოფოსისა ხუთი ხმა, და საზღვრისა წიგნი, დავით უძლეველისა თელისოფოსისა მიერ ქმნილი, სხვათა და სხუათა მოწაფეთა, და ამით განახალდა მრავალნი.

113.

ტერ-ფალიპესოფის.

ესე იყო ზედმიწევნილი იფილოსოფოსი მჭკვავსი ზემოხსენებულის ვართაპეტისა, ამხანაც მრავალნი მოწაიუენი კანსწავლნა, და შეეწია რადენთაჲსე წიგნთა თარგმანებათა შინა კათოლიკოს ანტონი პირველსა.

114.

ტერ-პეტროზასოფის.

ტერ-პეტროზაც იყო მჭკვავსი ამა ზემოხსენებულთა და მთარგმნელობასა შინაცა კარგი, რომელ შეეწია ამხანაც კათალიკოსს ანტონის თარგმანებასა შინა წიგნთასა; აგრეთვე არიან კარგნი მთარგმნელი სომხურისა ენისაგან ქართულად და კარგნი დრამატიკოს-დიადკატეხოსნი ტერ-დავითა და ტერ-სამოელ.

როძელთაჲსე თაკადთა დროსა მეფისა თეიმურაზ და ირაკლისასა.

115.

იესე ქსნის ერისთავი ბიშაღურისათვის.

ესე იესე იყო კარგი შაირთა შემთხუზველი, ამან ქმნა აგლლათია წმინდათა მოწამეთა შაღვა და ელიზბარისა, ესე იყო ჰსწავლის მოეგარე, გარნა ამასთანაც აქუნდა დიდების მოეგარება.

116.

დიმიტრი ორბელიანისათვის.

დიმიტრი ორბელიანი იყო დროსა ვახთანგ (sic) მეფისასა წინათ, მუცნიური კაცი და შაირთა კარგათ შემთხუზველი, გარნა უფრორე მრავალნი ამაო შაირნი გამოსოქუნა; ვიდრე სსარგებლობი.

ვახთანგ ორბელიანისათვის.

ვახთანგ ორბელიანი, ესე იყო სოფელისოფლისათა სამღრთითა წერილთა შინა ზედმოწეწნილი, უცხო მესტეხე და მშეწიერი, მზგავსად ძველთა, და კარგი ანბანთ ქებისა შემაწეობელი, ამან ასწავა რადღენიმე სწავლას წერილნი ანტონი კათალიკოსსა სიერმესა შინა მისის.

ვახუშთი ბუშისათვის ბაგრატიონისა.

ვახუშთი ბუში ბაგრატიონთა აღზარდა ვახთანგ მეფემან მოსკოვსა შინა, და იყო კარგი მეცნიერ. ამან განაგრცელა ქართლის ისტორია და აღწერა კარგათ; აგრეთუწ შეფეთა შთამამაფლობანიცა, კარნა ვინაიტან გამოძებულ იქმნა განთა მეფეთაგან, ამისთვის ისტორიასა შინა, თვისისა მიერ ქმნილსა, შურითა მოუთხრობის სჯემეთა მათთა შეწეწნითა ცხვირმოჭრილის ორგულბობსა ზედ მეფისისა ამიღობორის შვილისა, და ამისთვის ზრახვეწ ქართველნი და არა ჭეშმარიტს ისტორიად რაცხვენ, ვინამთგან შურითა მეფეთა და მრავალთა თავადთა აუგნი დაწერა.

დიმიტრი ციციშვილისათვის.

დიმიტრი ციციშვილი აღზარდა მოსკოვს სსწავლექებელსა შინა, ამან მიადო უცხოდ სწვა და სწვა ენათა სწავლანი და სოფელისოფლისა ხელაუნებ, ასწავა მათემთათა და სთარემნა ქართულად დღომეტრად და სწეობთაცა შექქიას თარემანებსა ზედ წაგნთასა ქართველთა.

დიმიტრი ბაგრატიონისათვის.

დიმიტრი ბაგრატიონი, შვილის შვილი იესე მეფისა მხეველსაგან, ესე ორგულბობისთვის გამოძებული მოვიდა მოსკოვს, ასწავა რუ-

სული, არს კარგი მთარგმნელი, რომელმანც ჰსთარგმნა რაოდენიმე წიგნი, და არს კარგი შესტიხე, რომელმანც აღწერა შიარად წმინდის დედოფლის ქეთევანის ცხოვრება.

121.

ახდრონიკესშვილი ზაატასთვის.

ახდრონიკესშვილი ზაატა, ესე მცირე ემა აღაზრდევინა ბიძამან მისმან უოულად სამღვდელთა ალავერდელმან მოსკოვს შინა, მიიღო სწავლა რუსულისა ენისა და ქართულისა, ისწავა მათემათიკა, მხაზველობა, არტელარია და ფორთუფიკაცია, შერე მოვიდა ქართლსა, მიიღო შეუემან ირაკლიმ ზატივითა და უბოძა თოფნიბაშობა. ამან განაწყო კეთილად თოფხანსა და ჩამოასხა სხუა და სხუა გუარი ზარბაზნები, განასწავლნა თოფხნი ვიდრე ორასამდის და სხუათაცა ასწავა ხელოვნება თვისი, და ესრეთ მსახურებითა მამულისთა განვლნო წელიწადნი თვისნი.

122.

გაბრიელ სომეხისათვის.

შემდგომად ამისა დაადგინა გაბრიელ სომეხი, ამანც კარკად იტოდა არტელარია და ესე ძმითურთ თვისით შეუვისა ირაკლისა წინაშე დაინოცნენ აღა-მამათ-ხანის ბრძოლასა შინა; და შერე განწესდა მოსამსახურედ არტელარიისა გეურქადა, ნასწავლი მოსკოვს, და ამანცა კარკა უწყოდა, ვირთაცა არტელარია, კერეთვე ექიმობაცა.

123.

ათანასე თარხნისშვილისა კავთის მონასტრის წინამძღვრისათვის.

ესე აათანასე თარხნისშვილი, თუმცა არა იყო დაა სწავლული, კარნა სიმხნითა იყო სრული. ამან დიდად იღუაწა ქუბთახევის მონასტრისათვის ღანგ-თემურის მიერ შემუსვრილის, აღაშენა ნახარბი

სოიუკლი კავთას-კევი, ბრძოდა ძლიურად ლეკის ჯარით, რომელმანც მრავალჯერ გაიმარჯვა მათ ზედა, და სხვანაც ერთი მცხოვრებნი გადმა მხარს შინა განამხნო და განამტკიცნა, აქუნდა ზატავი შეფის ირაკლისა და შეფის გიორგისაგან, და დღე და ღამე იყო მზრუნველ ერთათვის თვისათა, და ესრეთ კეთილად განკუთვნილ ცხოვრება იყინა.

124.

დასითუოს ფიცხელაურისათვის კავთას-ხევის მონასტრისა.

შემდგომად ათანასისა დაადგინა დასითუოს ფიცხელაური არქიმანდრიტად ქუბთას-ხევის მონასტრისა. ესე არს წერილთა შინა გამოცდილი და უბნობათა შინა რიტორია; ამხანც ილუაწა მჭსტავსად ზირველისა, და განახლად კელახლად მონასტერი და დაადგინა ბურება, ამხანც აღუშენა კარგი წისქვილი გორის შინა, და განუმრავლა შემოსავალი მონასტერს და შერე თანა მოეკა აქა ანტონი კათალიკოზისა, და თქვენ შიერ შიადო არხიერობაჲ კავკასიის მთისა, და წასრულმან ქართლად მონათლნა რათდენიმე ათანა სულნი ოსთავან, და განაწესნა მღვდელნი და კეთილად მწესნიდა ეპიკლესიათა დთისათა. გარნა შურათა ქსნის ერისთავთაგან და მუნებურის მთავარ-მართებელის ტიშუვისგან (sic), კაცის მოქრთამისა და განუძღვრელისაგან, სიტრუთი შესმენილ იქმნა, და ბრძანებათა თქვენითა მოწოდებულნი მცხოვრებს აწ მოსკოვსა შინა.

რომელთამე ქართველთა და იმერეთისა ღირსთა კაცთათვის.

125.

მამისა ანტონი ჭეოინდელისა დადიანის მასათვის.

ანტონი ჭეოინდელი დადიანის ძე, ესე იყო მწიწავლას შინა სთვალსითუოსოს და სილთის-მეტეველას შინა გამოცდილი, ზირველი მოქადაგი, რომელმან აღსწერა მრთლად ეთველთა დღისა წლისა

ქადაგება მღვთავსად მანიათაის (sic) მშვენიერ. ამან ღრთის ზღაის მე-
ფის სოლომონისს დაუყო ზარი ბასის ზედა ლათინთა ზატრისა,
კაცსა შეტნიერსა, და არწმუნს სულისა წმინდისა მხოლოდ მამისაგან
ცამოსულსა, და ამან კეთილად დაშწქსთ ეკკლესია თუთისი, და შერე და-
უტყვას თანამდებობა თვისი, და მისცა ადგილი იგი ძმის წულს
თვისის ბესარიონ ჭეიანდელსა.

126.

ღირსისა ძამისა სერაზიონ ნათლის-მცემელის ძონას- ტრის წინამძღვრისათვის.

ესე ღირსი ძამა სერაზიონი იყო იმერეთით და ესე დადგინე-
ბულ იქმნა შეთვის ირავლისაგან წინამძღვრად ნათლის-მცემელის ძო-
ნასტრისა, რომელმანც იღუაწა კეთილად. ხოლო სიმშვიდითა და მარ-
ხვა-მოთმინებითა მღვთავსებდა ძველთა წმინდათა მამათა, ამან მიაწია
საზომისა სასწავლოთ მთქმედებისსა, რომელ ჟამსა ამისსა იყო დიდი ლე-
კიანობა, და უდაბნოსა სსჭირთებისთვის წარგადა სიბუგელსა შინა მთ-
სარეწველად ორისა თვისითა დააკუნებითა, და მიამავლას გზასა ზედა
დახუდენ ლეკნი ვადრე ას ოთხმეტამდინ კაცნი, და შეიბურეს ერთი
დააკვანი მისი. მამანი სერაზიონ ცამოისსა ჟვარი და შეუტია ეპი-
რჯუნისა ხელში მხურთბელმან, და ოდეს ვას გარდაუქნეუდას; აულტო-
დენ ზარისაგან მისისა, და ესრეთ განარინს დააკვანი იგი და თუთცა
მშვიდობით განუდა; ვურდა მიმსლოებულნი ლეკნი მისდაძი; ხოლო
შემდგომად ლეკთა მისგან მოაწია ამსაჟა, რომელ ბერა იგი ოდეს ეპარ-
ჯუნისა მას გარდმოკუაქნეუდას, მუნათგან ცამახდებოდის ცუცხელი შემწვე-
ლი, რომლისა ცამო ეოველნივე გაქმნენით განტოლვად. უკანასკნელ იღუა-
წა ფრად და ჟამსა მსცოვანებისსა უფლისად განასვენს, და თხოვის-
მებ მისისა დაიუღეს ეკკლესიისა კარისა შესავალსა ცარეთ ადგილისა,
რათა შემავალნი დასთორტნუადენ იფურხით, და ესრეთ დაასრულა დღე-
ნი თვისნი, და სხვანიცა სასწავლნი ქმნა, რომელიცა არს აღსწერილ
ცხოვრებასა მისსა.

მამის გერმანე დაუუდებულისათვის.

ესე გერმანე დაუუდებულა იყო იმერეთით. ამან დაუტევა მშობელნი თუასნი და იქმნა მონოზონი, და მარტოებით ჰსცხოვრებდა წელ რაოდენმე მარხვითა და ლოცვითა, რომელ ეოველთვის შეინახნამდის შვიდეუელს, ამას მრავალ გზას ბრძეკს სულთა არა წმინდათა სხვა და სხვა სხედ, კარნა ვერ უძლეს შერეევა მასი. ესეცა მაიწია სსწაულთ-მოქმედებსა მადლსა შინს და ჰყო რაოდენნამე სსწაულნი, და უკანასკნელ ჟამის მსტოვანებოასსა იმარხვა ორმოცი დღე, და ეხიარა წმინდას საიდუმლოს, და ესრეთ სულა თუასი შევედრა სულთა შინს ღთასითა.

მამის სვამიან გარესჯას წინამძღვრისათვის.

სვამიან წინამძღვარი დავით გარესჯას მონასტერისა, ესე იყო სომხთაიელი ინაურაძე. ამან მრავალი ღვაწლი აჩვენა მონასტრისათვის თვისისა, იყო ფრად ღირსი და წმინდათა შორის შესრაცხი, ამან ჰსცნა სულთა, რომელ მსკდრობა შეთვის თეიმურაზისა და არაკლისა იძლეოდენ ჰარულთაგან, და აუწვა შეფეთა, რათა არა წარვიდენ მათხედ, კარნა არა უსმინეს, და იძლივნეს მათგან. უკანასკნელ სცხთვრებდა მონასტერის შინს, რომელსა ღთას-მშობელისა ხსტიცა გამოელაზარა; ხოლო ერთსა დღესა ხარებობისას არა აქუნდათ თეუზი მონასტერის მას შინს მცხოვრებთა, და სწუხდენ ამისთვის, ხოლო მამს ესე სუგეშინის ცემდა, შემდგომად წირვისა, ენებათ, რათა ესერათ სდალს ზედა, ხოლო მამამან ამან ჰრქვა: მცირედ მცალეთ შვილნი, რათა შევადე სენას ჩემსა; მაშინ ევედრა დმერთსა მამს ესე და გამოვიდა გარე, რომელსა ელოდნენ კრებულნი. ჟამს ამას მოიფრინდა ზირისზირა მათსა ორბო ერთთა, რომელსა ეპერა ფერხითა ორავული დიდი, და შთამთავლო სსწავლ მონასტრისა, რომელ ჯეროცა ცოცხალი იყო ორავული აგი, მაშინ რქვა მამამან აჰა

შვილთა, მოკავლისა თქუქს ღმერმან ნუგეში, აღიდეკო და შეკებოქო მძმ და მერე ვისეროთა, რომელ უოველნი მადლოებლნი ღთისა კრებულნი აღი-
 ვსნეს სიხარულითა, და ისერეს მადლობისა შემწარველთა ღთისადმი.

129.

ქარუმისძე ონოფრესათვის.

ქარუმისძე ონოფრე იყო ერის კაცობას შინა სმხედრო ს-
 ქმისა მოყვარული და ამის მონასტერსა შინა იხეობ წარსულად მოს-
 ლოცველად, ოდეს იხილა წმინდანი ესე ადგილნი, მამის წარმოსრულ-
 მან მისცა განტება სხლეულებითა თვისთა და თვით იღუმელ მოვიდა
 კარესკის მონასტერსა შინა და იქმნა მონაზონი, და მერე რაოდენი-
 სძე ხანისა შემდგომად მოვიდა მღვიმეს შინა დაფით ტარესველის-
 სს, სდაცა ასივლავია წმინდა იგი, და მუნ დაუუდებოთ ჭსტხოვრებდა
 შვიდეულისა და ორმეოცის დღისა მარხულებითა, და ესეცა მიაწია
 მადლსა სასწაულთ მოქმედებისსა, და ესრეთ სიწმინდით დაასრულა
 ტხოვრება თვისა.

130.

იასებ მოხვეკესათვის.

იასებ მოხვეკე მღვდელი, ესე იყო ფრად სიწმინდის მოყვარე
 და შემარხული, რომელ უოველგან განითქვა სთინობა ამისა. ესე ნე-
 ბითა ღთისა ადვიდა შეინჯარის მთასა შინა, კაცთაგან შეუვალსა, და
 იხილა მუნ კარავი და აკვანი აბრამისა მამათ-მთაურისა, რომელ ჭე-
 რეთ არავინ აღსრულ არს მთასა მას, და მთართო მეთესს ორავლის
 ნაჭერი კარავის მის, და ესეცა მიაწია სსწომის სასწაულთ მოქმედე-
 ბისსა და ესრეთ უფლისად დაიბინა.

131.

იასებ კათოლიკოზისათვის.

იასებ კათოლიკოზი (ხერხულიძე), ჟანდიერის შვილი. ესე იყო
 ზარველად ანტონი კათოლიკოზისა, სმდროთითა წერდითა შინა გა-

მოცდილია, ხოლო მონოზონებით სრული და დიდა სიწმინდის მო-
ეყარე. ამან კეთილად დაძწესო ეპიკუსია თვისი და მერმე დაუტოვა
საყდარი თვისი და ამის ადგილს დაუდა ახტონი ზირველი კათოლი-
კონი. ესე ითსებ წარვიდა კახეთს ახმეტას შინა და სცხოვრებდა
მუნ კარტაშხელის საშეოფის ადგილს შინა, და იყო დადს ღჭაწლას
და ლონკვას შინა, რომელიცა მაწია სსწაულისა მადლს შინა, და
მრავალნი სნეულნი განკურნა და ბრძანც აღუხაღნა თუღლნი, და
ესრეთ სიწმინდით მონუტეპულმან სული თვისი შეკედრა ღმერთის.

132.

**სხუანი ეპიკუსიას მსახურნი მკალბეღ-მწიგნობარნი, ქარ-
ოლსა და იმერეთსა შინა.**

ზირველი მკალბეღელი ჭაღაქანიძე გიორგი, რომელი იყო გურიელი,
და რომელმანც იცოდა სრული ათას ერთი, ამან აღზარდა მრავალნი მკა-
ლბეღნი და შუღნი თვისნი. ამანვე აღზარდა მეოთხე რაჭის ერისთავის
შვილი მდივანბეგი ქართლისა, მწზგავსად მკალბეღობას შინა თვისსა-
კორ სრული; იყო ჩინიული მკალბეღელი: ესეღა კანდეღაკის შული,
გნატე და ღაშუა, ოქროზირი და სხუანი ზირველნი მკალბეღნი
და კეთილად შემწეობინი ხმათანი. ხოლო ქართლსა შინა კირილვე
მთავარ-ეზისკობისი, ციციშვილი იოთამ, მკალბეღელი დამიტრი, გარ-
სეგანასშული კოკია და სოლომონ, მეღვინეთხუტისშვილი ზაატა.
ესენი საკუთრად მეფისა ირაკლისა იეგენ მკალბეღ-მწიგნობარნი,
და ასწაულესცა მრავალთა, და სხუანიცა მრავალნი, რომელნიცა ემაწ-
ვალნი კატნი არიან.

133.

ახალნი მიტროზოღიტ-ეზისკობისნი ქართველთა და იმერთანი.

ბოდმელი (sic) მავაშვილი იოანე აღიზარდა ხათლის ცემლის მო-
ხასტერსა შინა და მერე მეფისა ირაკლისაჯან დაიდგინა ბოდმელად,
ესე გამოცდილია სამდროთო წერილთა შინა, მან იღუაწა კეთილად ეპიკე-

სიასს თვისს ზედა და აღუშენს კარგნი შენობანი, დაუშუშანს ვენახნი და კეთილად მწესიდა სამწესოს თვისს.

მზგავსდა ამისვე გელათელა ეგვთვამე გურიას ერასთვას ძე, სიურმათვან ვიდრე სიბურეღმდე სიწმინდას მოეყარე, სმთა მუგეთა მსახურებელი, ესე იგი მუთვის სოლომონის, ეკლესიასთა თვისთა გეთილად შეამკობელი, და მარხულობას შინაცა ქებელი; ამის რამლისა მიხეზით მიეტა სინდურაჲ მუგეს თვისთათან და მურეთ აწუო მსახურება უმადესის კარინდამა თქუწნის; გარნა შურათა ესეტა მოკლეულ აქმნა სუდრისეცან თქუწნის და მოეყანებულ აქა.

ქუთათელაცა დოსათელა წერეთელი, კაცი ზსტიოსანი და სიუ მართ (სი) მოეყარე და განმსუენებელი, ესეტა დასჯალ აქმნა და განტვირულ უკრძალველობითა წამოეყანის დროს მხედართა მართებულთაგან.

მთარეუბისკობისა **ჟიჟანაძე**, კაცი დ'ით-შემოსილი, და სიწმინდითა სრული, რომელიც ეთველთვის ჰზრდას გლახკეთა ხონისა ქალაქის შინა სრუა და სხვა სენთაგან შეზერობილთა ვიდრე ასის სულისა უმეტეს.

ხოლო სხვანიცა არიან მრავალ დარსა ქების, და ეტრეთუნ **ხაქარაი იმერელი**; არხიმანდრიტი გელათის, რომელიც აღზარდა ჰსწავლას შინა ევთამე წინამძღვარმან ნათლის მტემლის მონასტრისმან, ამან იღვაწა კეთილად და გააკეთა სტანაჲ სურგრა, შეწევნითა ზურან წერეთელის საღსოუხურესისთა და მრავალნი წიგნი დაუბეჭდა იმერთა, რომელი ჯერეთ არა ქნოდათ სტანაჲ იმერთა, და ესეტა **წარმოეყანებულ** აქმნა მტარის მიხეზისათვის რუსეთად.

134.

ახალნი მთარგმნელნი ქართველნი.

მუთვის ძე დავით, მირიან, ავალისშვილი, აღექმნდრე ჰავტავაძე, გოდერძი ივანდოვი, იახე ბაზლიძე, ჩუგუნისშვილი გიორგი, ნიკოლაოზ ჩუგუნისშვილი და ესე მღვდელი, ძმა ამისა, და მახელ ივანდავანდოვი. ხოლო ასტრახანს სემანარაის შინა აღზრდილნი: აღექმნდრე მღვდელი და დეკანოზი ეიზნარაის ზეტრიაშვილი ვახელი; ამისივე ბაძაშვილი მღვდელი აღექმნა და სტეფანე, ტომთიუს შვილი

გრივად მღვდელთა, ითასე მღვდელთა ჭილაშვილი, სტეფანე ამისა ძის, და ესილი ამისივე ძის, ესენი უცხოდ ზედმაწევნილი სამეცნიეროთა, და რუსულისა და ქართულისა ენასა ზედა მშვენიერ შემთხუზველნი, და ამ ეთგუელთა მთარგმნელთა ზემოხსენებულთა თავად-ახსაურთა მრავალი წიგნები გარდმოიღეს სხვათა ენათაგან ბუნებით ენასა ზედა ჩვენსა, და მრავალნი ამათგანნი არიან აწ მიცვალეიულნი.

შენიშვნები.

ქართუელთა მთავაწეთა და მწერალთა შესახებ ურცულნი ცნობანი სისტემატიურათ დაწოთბილნი უძველეს დროიდან ჩვენ არ მთავუ-
 ჰოვებს. ცნობილია მხოლოთ უკანასკნელი ტაქში ვუოზის-ტუაოსნისა, რომელშიაც მოხსენებულნი არიან რამოდენამე რუსთუელის თანამედროვე და წინა დროის სურთა მწერლები. მუხუდმეტე სუეუენში არხილ მევექ დაინახა სპირთად გადმოეცა ჩვენთავის სინტერესთ ცნობები შესახებ ცამეტთა „ძველთა და ახლთა საქართუელის მულექსეთა“, რომელნიც დატულნი არიან არხილიანში. მეთურამეტე სუეუენში ანტონ კათოლიკოსმა შგერითა ცნობები ქართუელთა ძველთა სპექლესით და სურთა მთავაწეთა და მწერალთა შესახებ, დაწვეთ ასე თუ ისე სისტემატიურათ, გალექს და შექმნა თავის დირს შესანიშნავი წიგნი „წოთბილ სიტუვათობთ“ წოდებული. უკანასკნელ ამგვარ შრომით უნდა ჩათვალდოს ეს ჩვენ მიერ ახლად გამოქვეყნებული „მცირე უწვეთა ქართუელთა მწერალთათვის“. ავტორს სტატისის უსარგებლთა უველთ ჩვენმდის მთავუელის ზემოაღნიშნული ცნობითა. არხილ მევიან ცნობები ჩვენს ავტორს მოქცეული აქვს მე-70 ზარაგრაფში (გვ. 29). სოლო ვუე-
 ხის-ტუაოსნის უკანასკნელი ტაქშის ცნობა მე-60—63 ზარაგრაფებში (გვ. 25—26). უველთავე მეტად ავტორთა სარგებლთა ანტონ კათოლიკოსის წოთბილ-სიტუვათობთ და ამავ რეით აღნუსხავს მთავაწეთა და მწერალთა სიას, როგორც ანტონ კათოლიკოსის აქვს მოყვანილი (შვადრე ზარაგრაფებთ ჩვენი გამთცემისა 2—54; 60—69 და ტექ-
 ჰები წოთბილ სიტუვათობის 645—793; 695—805). ანტონის წიგ-
 ნი წინ უდევს ჩვენს ავტორს თავის სტატისის დაწერის დროს და-

ხელმძღვანელობს მით. ზოგჯერ სხთაურებიც ზარაზრათების ასე აწეებს ჩვენს დედნში, როგორც მოუყვანილთა წყობილ სიტყუაობაში, მაგალითათ: „თვის მამის იახნე ზეტრეე უოფილისა“, „თვის მამის იახნე ფილასოფისისა“ და სხვა. ასეთი ფორმები ჩვენ არ დაგვიცავს ზემოთ, ვინაიდან დედანშიაც უოფელთის არ იხმარებს. ამ გვანათ ზირველი ხაწილი ხსენებული სტატიის უმეტეს შემთხვევაში დამყარებულია ცნობილ წყაროებზე, მაგრამ აქაც ბევრი ასეთი ცნობების მიმატებული, რომელთაც ზემო აღნიშნულ წყაროებში ვერ ვხედავთ. ასეთთა მაგალითათ სინტერესო ლეგენდა დავით აღმაშენებლის რქისას ცხენზე (ახ. გვ. 3), ლეგენდა იახნე ფილასოფისის ჭიშკაშელის შესახებ (გვ. 14), ცნობები ქრისტეაღუღო ოსიდ წოდებულის შესახებ (გვ. 16) და მრავალნი სხვანი. რასაკვირელოა, სტატიაში თვალსაჩინო შეტომებიც მოიხვეჭება და მრავალი სუგუო ცნობებიც, მაგალითათ, ძველთა მწერალთა შორის ავტორი უხუცესის დილარგეთს, რომელსაც მიაწერს დილარაინის შეთხზვას (გვ. 25); მხოლოდ ვუტინის ტუასინის უკანასკნელი ტაქტის მიხედვით დილარგეთი მწერალი კი არ უნდა იყოს, არამედ გმირი ზოგმა დილარაინისა. მისილები არ არის აგრეთვე ახსნა, ვითომც სიტყუა „ზეტროწი“, წოდების იახნე ფილასოფისისა, წარმოსდგომადეს ბერძნული სიტყვიდან „ზეტრა“-ქვა (გვ. 14). კვ შეტი სხველი წარმომდგარაა მინასტრის სხველიდან ბოლგარიაში, სადაც იახნე მოღვაწეობდა. არ ვიცით აგრეთვე, რამდენით მართლდაა ცნობა, ვითომც აკობი შემთქმელებს ლეილ მიჯნურანნი გაუღებქისონ (გვ. 29). ამგვარი სუგუო ცნობების მაგალითები სკმაოდ მოიხვეჭება.

თუ ზირველ ხსენებრი სტატიის ასე თუ ასე დამყარებულია ცნობილ წყაროებზე, მეორე ხსენებრი (გვ. 29—33) მთლათ ავტორს ეკუთვნის და მან მიერ შეკრებილს, ხსენებს და გაკანაღს ცნობებზე დამყარებულია. ამ მეორე ხსენებას შორამისა დიდი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან მრავალ ახალ ცნობებს გვამღვს ქართული ერის მოღვაწეებზე განურჩევლად ტომისა და სარწმუნოებისა. მეტადრე სუგურადლებთა ცნობები ასტონ კათოლიკისის მოწაფეებზე, რომელნიც მისწავლებლათ მოჭეფნიან მოუღ სუქართულებს: ვინ დვითის მეტყულებთის მისწავლებული უოფილა, ვინ ფილასოფისის, ვინ კალთისის, ვინ ქა-

დაგებისა და სხვა. რასაკვირველია, აქედან ლეგენდარული ხასიათისა შეტანილი ზოგიერთ ცნობებში, მაგრამ ეს ლეგენდები ავტორს არ შეუთხზავს, არამედ ხალხისაგან აქვს გაკონილი, და ეს ლეგენდები ხშირათ კარგათ ახასიათებენ მოცაკაწრებს და ხალხის შეხედულებას და აზრს მათზე. სამწუხაროთ სტატიაში არ იხსენიება არც ავტორი, არც დრო ან სანტერესო შრომის დაწერისა. ამიტომ სხვა არა დაგვრჩენია რა, უნდა ვვინაობთ სტატიის მინაწილის მიხედვით დაახლოებით მაინც გამოგარკვეოთ დრო დაწერისა და ვინაობა ავტორისა. დაწერის დროს გამოსარკვევათ საკმაოდ აღწერილობით, რომ სტატიის მიხედვით ცნობილი არის ანტონ II კათოლიკოსი, რომელიც, როგორც ვიცით, გადაიწვალა ნიჟნი-ნოვგოროდში 1827 წელს. ამ საბუთით სტატია დაწერილი უნდა იყოს 1827 წლამდის. მეორეს მხრით სტატიიდან სჩანს, რომ დოსითეოს ქუთათელი წერეთელი დასჯილია რუსის მთავრობის მიერ, ესე იგი გაგზავნილი რუსეთს და კარდაცვლილი გზაში (გვ. 54), ხოლო ეს მოხდა 1820 წელს 8 მარტს, დოსითეოსი დამარხეს ანანურში. ამის მიხედვით სტატია არ შეიძლება იღა დაწერილიყო 1820 წლამდის ამ გზარით სტატიის დაწერა უნდა მომხდარიყოს 1820—1827 წლებს შუა. ეს დრო კიდევ შეიძლება შემოკლდეს, რადგანაც სტატიიდან სჩანს, რომ ხინის ეპისკოპოსი ანტონი ჭიჭავაძე ჯერ კიდევ ცოცხალია (გვ. 54), ხოლო ანტონი გადაიწვალა 1822 წელს. ვარლამ ქსნის ერისთავი, ბირჟულ ქსარხოსათ ნამყოფი, როგორც სჩანს, ცხოვრობს ჰეტერბურგში (გვ. 32), ხოლო ჩვენ ვიცით, რომ ვარლამი 1825 წლამდის ცხოვრობდა ჰეტერბურგში და იყო სინოდის წევრად, ხოლო შემდეგ გადავიდა მოსკოვში დანილოვის მონასტერში, ამის მიხედვით შრომის დაწერა შეგვიძლია დავსდვათ 1822—1825 წლებს შუა.

სტატიის დაწერა ავტორს შეეგოილი უნდა ჰქონდეს რომელიმე რუსის სამართველოს წარჩინებული პირისაგან, ანუ წარმომადგენელისაგან, ანუ უმადლესი დაწესებულებისაგან. ამით აახსნება ხშირი მიმართვა ავტორისა: „ბრძანებითა თქვენითა მოწოდებული მსცხოვრობს აწ მოსკოვის შინა“ (დოსითეოს იფიცხელაური, გვ. 49), „თქვენ მიერ მიიღო ანხიერობაჲ კავკასიის შთისა“ (ibid): „თქვენ

მიერ ექსტორია იქმნა და მოყვანებული როსიად“ (ანტონი II კათოლიკოზი, გვ. 31); „და აწ არს აქა თქუქსთანა“ (ფარლავი ეპისკოპოზი, პირველი ექსარხოსი, ქსნის ერისთავი). „და წისქვილნი, რომელიცა განუყიდა თეოფილაქტემ (ექსარხოსმან), თქვეან დადგინებულმან“ (ეთევიმი წინამძღვარსა, გვ. 37); „და ჰატაიციც მიიღო თქვეან“ (იოანე წილენელ ეპისკოპოსმან); „და აწ თქვენ განწესებულთა კახეთს სკოლასა შინა მოძღვრად (ზაქარია ლადიხანიშვილი, გვ. 43); „რომელიცა აწ თქვენ გან დადგინებულ არს მოძღვრად სკოლასა შინა ქართველთასა“ (ასტას ერასტიშვილი, გვ. 41); „და ესრეთ აწცა შრომასა შინა არს, ვითარცა თქუქსნ უწით საქმენი მისნი“ (ვაიხ თაყაშვილი, გვ. 31).

უველა ეს ადგილები ცხადათ მოწმობენ, რომ ავტორი მიმართავს რომელსაღმე უმაღლეს წარმომადგენელს რუსის მთავრობასს, ან რომელსაღმე უმაღლეს დაწესებულებასს. მართალია, ექსარხოსის დანიშვნა და სხვა მოხელეების განწესება იმპერატორის სახელით ხდება, მაგრამ რომ ავტორს თვით იმპერატორი ყავდეს სახეში, ერთხელ მაინც მოიხსენიებდა თავის ტიტულით, ამიტომ უფრო სარწმუნოთ მიგვაჩინა და ჩვენ გვგონია, რომ ცნობების შეკრება ქართველ მოღვაწეების შესახებ ავტორისთვის უნდა მიეჩვენოს, ან სინოდს, ან სინოდის წარმომადგენელს, თავჯდომარეს ან ობერ-პროკურორს. ასეთი მოსაზრება მით უფრო მისაღებია, რომ ფრაზები „თქვენ მიერ განწესებული“, „თქვენ გან დადგინებული“, „თქვენ მიერ ექსტორია ქმნილი“ და სხვა ეხებიან მართლ საზღვარგარეთ მხარეებს, რომელნიც სინოდის განკარგულებაში იყვნენ.

ავტორი ჩვენი სტატიისას ასე თუ ისე დამოუკიდებელი კაცია, ის გაბედულათ და თავმამათ ამბობს, რომ ანტონი II კათალიკოსი, დოსთიკოს ფიცხელაურა, დოსთიკოს ქუთათელი, ტელათელი ეთევიმი, გურიის ერისთავის ძე, და სხვები, ყოვლად ღირსნი მოღვაწენი უსამართლოთ და უდანაშაულოდ არიან დასჯილნი მთავრობის მიერ, რომ მთავარ-მართებელი რტიშჩევი მოქმთამე და განუძღომელი კაცი იყო, რომ თეოფილაქტე ექსარხოსი უსამართლოთ მოქმედებდა და სხვა. ავტორი ამას გარდა, როგორც ეტყობა სტატიის დაწერის დროს სინოდის მიერ შეტანილნი; ის განვიითარებულ

ლი კაცია ქართულს მწერლობაში, მაგრამ ცხადთ ეტეობა გავლენა ახლად შეთვისებულის რუსული ენისა: ავტორი ხშირათ ხმარობს რუსულ ტერმინებს. ვინ უნდა იყოს ეს პირი? ჩვენი აზრით, ეს თეიმურაზ ბატონიშვილია, მეფის გიორგი მეოთხემეტის ძე. ეს იყო ამ ჟამად საუკეთესო მცოდნე ჩვენი წარსულისა, ის იცნობდა და თანამედროვე იყო მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულის და მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისის მოღვაწეობისა, ის კარგათ იცნობდა როგორც ქართლ-კახეთის წარჩინებულ პირთ, ისე იმერეთისა. და ამ ჟამად მას შეთვისებულნი ჰქონდა რუსული სწავლაც და თავის შრომებში ხშირად ხმარობდა რუსულ ტერმინებს. როდესაც დავით რექტორს ეგადგეოს ცნობებს, ავტორი ამბობს: „შეცა ვიუკ მასთან რიცხვთა შორის მჭაფუთას“ (გვ. 32); ჩვენ ვიცით, რომ თეიმურაზ ბატონიშვილის მასწავლებლათ მართლა დავით რექტორი იყო. უკანასკნელ პარაგრაფში ჩვენი სტატიისა ჩამოთვლილია მწერალი ბატონიშვილები და თეიმურაზი გამოტოვებულია. არა ვკრებ, სხვა რომ იყოს ავტორი სტატიისა; თეიმურაზი არ მოკესნებია მწერალ ბატონიშვილების რიცხვთა შორის. ავტორი ჩვენი სტატიისა არ არის კამეოფილი ბატონიშვილის ვახუშტის ისტორიისა, მას კელიანი სიტყვებით იხსენიებს, ბატონიშვილად არ უხმობს, არამედ „ბუშს“ ეძახის („ვახუშტი ბუშისათვის“, გვ. 47) და ამტკიცებს, რომ ვახუშტიმ თავის ისტორიაში შურათ დამცირა კახთა მეფეები და აამაღლა ვახტანგ მეექვსის შთამომავლობა. როგორც ვიცით, ასეთი აზრის იყო ვახუშტის და მის ისტორიის შესახებ თეიმურაზ ბატონიშვილი. ეგულა ზემო მოყვანილ სპეუების მიხედვით, ამ ახლად დასტამბულს საინტერესო მცირე უწყებას ქართველთა მწერალთათვის“ ჩვენ მივაწერთ თეიმურაზ ბატონიშვილს და მის დაწერის დროთ დაუდებთ 1820 — 1827 წლებს.

დასასრულ უნდა შევნიშნოთ. საჭიროა მოინახოს ამ სტატიის დედანი, ვინაიდან ჩვენი ხელნაწერი ვერ არის რიგანად გადმოწერილი და შეიძლება კიდევ აკლდეს ან სხვა რიგათ იყოს პარაგრაფები დაწეობილი. ამის საბუთს გვადგეოს შენამზერი სტატიისა: „წმიდისა ამის ილარიონის კახისა ცხოვრება ზეითაც მოკესნენეთ“ (გვ. 8); „ცხოვრება დირისის ამისა იოანესი ზემოთაც

მოგასხენეთ“ (9); „ღირსი მამა ევთიმე ათონელი ზემორეც მოგასხენეთ, თუ ვითარ იქმნა შერნიურ“ (9). არც ერთ შემთხვევაში ამ ზირთა შესახებ „ზემოთ“, სხვა ადგილს, სტატიაში მოხსენება არ მოიპოვება. ადვილათ შესაძლებელია, ამ სტატიის დედანი და მისი რუსული თარგმანი დაცული იყოს სინოდის არხივში, ან რომელსა-მე სხვა არხივში პეტერბურგში ან მოსკოვში.

ე. თაყაიშვილი.

ყანჩაეთის ოსტატის სახარება და მისი მინაწერები *).

1808 წელს ზაფხულში ქსნის ხეობაში მაცხოვრობის დროს ჩვენ გავძინეთ სოფ. ყანჩაეთში ტყავის სახარება, რომელიც ეს-
ლა ინახება სოფლის ზატარა ეკლესიაში, ხოლო წინეთ ჰეკუთნებია
ძველ კაბენის მონასტერს ყანჩაეთის მახლობლათ. ეს მონასტერი ეს
ლა გაუქმებულია და ნელ-ნელა ინგრევა უზატრონობის გამო. სახა-
რება, 24×17 სანტიმეტრი, დაწერილია მშვენიერს კტრატზედ
ნუსხა ხუცურის ხელით ორ სვეტად. თითოეულს სვეტში 23 სტრი-
ქონია. ედა ხისა აქვს ტყავ გადაკრული. ტყავს ზემოთ წინეთ მი-
შედელი ჰქონებია ქანდაკებიანი ვერცხლის ფურცლები, როგორც ეს
ტბეთის სახარებას აქვს, მაგრამ ესლა ეს ვერცხლის შესამოსელი
ანუ უდების ვერცხლიანი ზედა ზირები ადარ არის, დარჩენილია
მხოლოდ აქა-იქ ვერცხლის ზატარა ლურსმები, რომლებიცთაც ქან-
დაკებიანი ხელფხური ვერცხლის ფურცლები ყოფილა დამატრეუ-
ლი. სათაურები ნაწერია წითელის მელნით, ტექსტი შავით. ფურ-
ცლების სათვალავი რვეულებზეა ნახელები ასო მთავრულებით. სულ
31 რვეულია, თითო რვეულში რვა ფურცელია. მთელ წიგნში 259 ფურ-
ცელი არის. ხელნაწერი შემკობილია ოთხთავუ მახარობელის ფერადიანი
და კარგი ნახელავი სურათებით, რომელნიც ჩვენ ფოტოგრაფიით
გადმოვადებეთ. წარწერები სურათებს, ესე იგი მახარობლების სახე-
ლები, ბერძნული აქვს. სახარება იწევა ევსების წერილით კვიზ-
რიაჩესთან. ყველა სახარებას წინ მიუძღვის ნუსხა თავებისა, შემ-
დეგ მახარობელის სურათი და შემდეგ სახარების ტექსტი. ბოლოს
დართული აქვს მშვენიერად შედგენილი: „ზანდუკი სახარებისა, სა-
ძიებელისა: და სწავლიწადოჲ.“ (ფურც. 243—259). ეს ზანდუკი

*) ცნობები ამ სახარების შესახებ მოყვანილი აქვს თ. ჯორდანიას
(ქრონიკები, II, გვ. 172), მაგრამ მინაწერებიდან სამიოდე აღუნიშნავს
და ზოგ შემთხვევაში იგიც შეცდომებით.

და სიძიებელი სხვა ხელით არის ნაწერი, ვინემ ტექსტი. როდის არის სახარება დაწერილი არა სჩანს, ხოლო ხელის მიხედვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ დაწერილია არა უდრეს მე-XII საუკუნისა და არა უგვიანეს მე-XIII-სა, ასე რომ სახარება მე XII—XIII საუკუნისაა. სიძიებელის ბოლოს დაცულია ძველი მხედრული მინაწერი, როგორც სავიქრებელია, მე-XIII საუკუნისა:

:ქ: ოთხთავი: ესე წ' დაი განმანათლ-

ებელი: ღამის ტომთაი: მე ბასილი:

:წ: მ'სმან: შევმოსე და მოვჰქედენ:

ღვწა ვვ'თ სემთ'ს: დ'ისათუინ:-

„:წ: მ'სმან:“ უნდა ნიშნავდეს „ათხა'სეთის მკავარ-ემისკო-ზოსმან.“ როგორც შენიშნული აქვს თ. ჟორდანიას (ქრონიკები II, გვ. 172). ეს წარწერა ჩვენ ფოტოგრაფიის საშუალებით გადამოვიღეთ.

ეველა თავისუფალი ფურცლები სახარებისა და სწორად არმობიღ სასუკა სხვა და სხვა მინაწერებით. ვისაც რა შეუწირავს კაბენის ეკლესიისათვის, ეველა აქ დაუწერია, ასე რომ ეს მინაწერები კაბენის ეკლესიის გუჯართა კრებულაა. ჩვენ მოგვუყავს ეს გუჯრები შექდებისამებრ ქრონოლოგიურის რიგით, მართლ წერას ვინავთ დენისას და აგრეთვე უმეტეს შემთხვევაში ნიშნებსაც.

1. პირველი ფურცლის მეორე გვერდზე ხუტური მე-XV—XVI საუკუნის ხელით:

სხლთ მწმის და ძის და სღი: წ'ს შემადგლომბთ: ხტის ორესისთ და: ესმანსა დთ მამობსთ: ესე დაწრლ: მოგაკის: თქენ. პტრონთა: მადღელთ და მოძღრთ და კრებულთ: კანის ვინებთ მე ბილქენ: ათრს ძემა: მას უმას თდეს ენხელ. ხარანსი: აწოიეს და მეტარ: და თქენ ჯაჭ: მუზრღაგდვ შმგესწე: მიბობეთ და მოკვიდე. ვნავი: ოგომურღ'სა: თაჴს: მიწა ბურკულას: ძისგნ: ნსეიდი: მამქონდა აწ გიბდ'იეროს: დ'თ თქენ მონასტრისა: კრებულთა: რომელი აწ ხართ: და შმდგმად მამავლ: ხრო ვერნ: შგნვლოს ვ'რ პატრონმა და ვრც ჩმის გარს კნმა ამა: და რომე მეც ნსეიდა და მამქონდა. აწ ვნც რა შგნვლოს ჴრსხვს მა: ხტო ორ'ვისის და ტესმანს: ღთმშობლი: დამატკებლხ: დთმა აკურთხეს: ამისნი: მოწ-

მენი. არიან: ანთრასი: ძმ გრმიშ: და ჰეტრეს: ძე: ჩიტა კსბურს ძე:
ინონა: მე ჭოდლას: ძესა იონათს დამიწრდა. და მოწამეცა ვრ.

შეუმოკლებლად ეს წერილი ასე უნდა წავიკითხოთ:

სახელითა მამისა და ძისა და სულისს წმიდისა, ჟუმდგომ-
ღობითა ხატისა ორფისისათა (ორასისათა) და გესამანიას ღმრთის
მშობლისათა, ესე დაწერილი მოკახსენე თქვენ ზატრონთა მღვდელ-
თა და მოძღვართა და კრებულთა კაბენისა; ვინებეთ მე ბილქან
ათარის ძემა (ათარის ძემა?) მას ჟამისა, ოდეს უანჩელ ხა-
რასანს (ხორასანს) აწვიეს, დამეჭირა და თქვენ ჟაჭუ-მუზარადი
გდეჲ (=დაგდეჲ), შემოგჩევეწჲ. მიბოძეთ, და მოგეიდე უენაკი
ოგომურისა თაჲსა. მიწა ბურკულას ძისა განსსეიდი მქონ-
და. აწ გიბედნიერთს ღმერთმან თქვენ მონასტრისა კრებულთა, რა-
მელი აწ ხართ და შემდგომად მომავალი ხართ. ვერავინ შეკა-
ცვალოს, ვერ ზატრონმ: და ვერც ჩემის გვარის კაცმა, ანად რა-
მე მეც ნასეიდი მქონდა. აწ ვინც რა შეციცვალოს, ჭრისხავს მას
სატი ორფისისა (ორასისისა) და გესამანიას ღმრთის მშობელი, და-
მამტიცებელნი ღმერთმან აკუროხნეს. ამისნი მოწმენი არიან ან-
თრას ძე გრმიშ (ანუ გურმიშ) და ჰეტრეს ძე ჩიტა
კასბურის ძე ინონა. მე ჭოდლას ძესა იონათს დამიწე-
რია და მოწამეცა ვარ.

2. მეორე ფურცლის პირველ გვერდზე მხედრულის ხელით
მე-XV—XVI საუკუნისა:

ქ: სახელითა: სამშნათობაური: ღმრსთა: მეოხებითა: ეთვ-
ლად: წმიდისა: ღმთის: მშობელისათა: მეოხებით: და თავს ჯებობითა:
ელთა: წმიდათათა: რნი: სუჟუნიოგან: სანთნ: ეყენენ: უფაღსა: ჩენ-
სა: იესოს. ქრისტესა: დაგაწრო: დაწერილი: ესე: მე. მიქელის-
შვიდი: შიშა: შიშა: და ჩემმა: მეუღლემ: როსოდას: და ჩემმა:
შვილმა: აფთარმა: დავდეეთ: ქულაშელთა: ვენავი: მშიდა-
ძისგან: ნეიდი: სარგისისგან: და დათაისგან: ეოკლი-
სა: კაცისა: მოუღვეარი: ჩენისა: სოდისა: სამლოცველად: მოვაქცე-

ნეთ: მონასტერისა: და კრებოლსა: და: შეგიკეთეს: აღაპი: დღესა
ნიკოლოზობასა: რაისადენიცა: მწირველი: იოს: თოძას დღე-
სა: ვერ წირვიდეს: მეორესა: დღესა: წირვიდეს: და ვინც: ესე:
დაკლავს: დაძვავს: [სჯულისა: ქრისტიანეთასა: ვინ გაგო-
თავს: ღწ: აკურთხოს:

3. მეორე ფურცლის მეორე გვერდზე იმავე ხელით:

ქ სახელთა: სამნათობისა: ღთისათა: მეხუბთა: ყო-
დაწმინდისა: ღმთის: მშობლისათა: მეხუბთა: და თავსდებობი-
თა: ყოველთა: წმიდათა: რამეღნი: სუკუნითგან: სათხო: ეუხეს:
უფადსა ჩენსა: იოს: ქრისტესა: დავიწერეთ: ესე დაწერილი:
ჩენ: მიქელის შვილმა: ბასილმა: და: მისამა: და: ნი-
კოლაოზ: და: გიორგი: ვიუიდეთ: ასლას ძისაგან:
ვენაგი აღალითა ჩენითა: საქონელით: მას: ჟამსა: შიგა: ოდეს:
დედა-მამაი: შვილსა: ჰვიდდა: გავიკეთეთ: სხაობასა: დღესა: აღაპი:
ოთხთავე: ძმათა: ჩენისა: სოლისთი: რაიზომიცა: ხოცესი: იოს:
ჩენთის: შეიმოსებოდა: მონასტერისა: შიგა: და თოძას: დღე-
სა: ვერ წირვიდეს: მეორესა: დღესა: წირვიდეს: და ვინ-
ცა: დაკლავს ჩენთამა: ცოდვითის: გაიკითხვის: ვინცა: ესე:
ჩენი: გაჩენილი: შეგიცვალავს: შემტა: იცვალავს: სჯულისგან:
ქრისტიანეთისა: და: ჩესტას: და ორგანესმცა: თანა არის: სამ-
კადრებელი: სოლისა: მისისაი: და ვინცა სროლ: ქმნას: ღმერთ-
მან: აკურთხოს: და თუ ვინ: ჩენისა: გარისაი: იოს: თანა: და-
ვისდებოდეს: მე: კოლდაის (კოლდაის?) ძესა: ღოვას: დამწერია:
ვინცა: შენდობას: ყოფიდე: ღწ: შეგიდგინა: ვითა: ამას: წიგნსა:
შიგა: სწერია: ასრე შევიდრად: მოვიკუნებთა:

4. მეოთხე ფურცელზე ხეცურათ მე-XVI საუკუნის ხელით:

ქმ დაწლი სჯულებთა. წეროდა ცხორებისა. და იქმების მკურ-
ნადად. და იქმების აღწევნულ. კიბე სამწროთა. იხრებდინ
ტძართ. ღწ მშობლისაო გესმანიაო. ღღ ვეოთ მორწმუნენო
გაბრწლ. წესთ მთწრისა თა და ვიტყოდეო: „გწნ სახარულევწო

თბ შნ თწ. რწ მოსტეშის ს'ფელსა შნ მრ დიდსა წე'ლობესა:

ნუბითა და შეწეწებითა დწსათა და უმეტესად კურთხეულისა დე-
დოფელისა ჩუენისა დწს მშობელისა მარადის ქალწულისა მარიაშისათა.
ესე უკუენისამდე ჟამთა გასათევებადი (sic), მცირე შესწირავი შე-
მთავწირეთ ჩუენ ძემან ქუჭნი იფნეველასა ძან, ერისთავთა
ერისთავმან ჰატონმან იასე და თანა მეცხედრემან ჩუენმან
ჰატონმან როდამ და ძეთა ჩუენთა დარგულმან და ქუჭ-
ნი იფნეველმან ცოდვათა ჩუენთა შესანდობლად და ძეთა ჩუენთა
სადდეგძელოდ. ჩუენთა ჰანათაგან სასოებითა აღშენებულსა კაბენს
გესმნიის დწს მშობელსა კაბენს ჟირდინაულის მამული გუამლი
ერთი თეველონა ¹⁾ მითათა, ბართათა, წეფლითა, წისქულთათა და სა-
სახლეითა და სევეობითა, ასრე რომე ჩუენგან არა სათხოვარი და
არა გამოსადეგი არა გეთხოვებოდეს რა დაშქარ ნადირობის მეტი.
ვინცა და რამანცა კაცმან ამა ჩუენგან შეწირულსა კელ ჰეოს შლად
ან მეფემან ან დედუფალმან, ან ჩუენის გუარის კაცმან, ან ჰატონ-
ნობითა, ან კელთნობითა, რისხვისმცა წმიდაჲ დმრთის მშობელი
გესმანისა და უოველნი წმიდანნი დწსანი ზეცისანი და ქუეენისანი.
გამთავებელნი დმერთმან აკურთხნეს. *

5. მეშვიდე ფურცელზე მხედრულის ხელით მე-XVII საუკუნისა:

ქ: ნუბითა: არსებად: და: უსაბამოსა: და: უსრულეებელისა:
მღთისა: მამა: მის: ძასა: სულისა: წამიდასათ: მინადობითა: და:
შუამდგომლობითა: ეოკლად: წამდისა: მღთის მამობელისათა: მარ-
დის: ქალწულისა: მარიაშისათა: თავსა: მდებობითა: და: მოწამო-
ბითა: და: შუამდგომლობითა: ასრე: რომ: მოგაყიდე: მე: შა შუ-
ნი იმ: მარკოზა: შვილიშა: ჩემი: ალალი: ნასეიდი: მამული:
ჰადისა: ვენაი. გაძეულთა კრას (კარსა): მიწა: შენა: მახარებ-
ლის: შვილასა: დემეტრეს: ჟორმელი: შვილასა:
ბასილასა: ძაბლას შვილასა: შიოსა: სომინა:

¹⁾ ეს სიტყვა ზემოთ დაწერილია სხვა მელნით.

²⁾ წაწერა ბეჭდისა გადასულია.

შვილს: გიორგისა: ვამბახძესა: მავლესა: სრუ-
რამე: მოგიცათა: ფასი: სრული რასაცა: ჩემი: გული: შატავრ:
დებოდა: ნახევარი: ფასი: მოგიცათა: ნახევარზედა: ჩემსა: სულის:
სადღედა: დამიდვია: ამდღეებასა: დღესა: ერთი: ცხვარი: დამიკა-
დითა: ერთი მდღელი: შამიმოსეთა: ამისა: ბოლო: ზემოთა: წე-
რი: (ზემოთ ბოლო სწერია მე-4 ფურცელზე იმავე ხელით) :რიან-
ამისნი: დამხდომნი: და: შუმდგომელნი: თენიერ: ღმერთი: და:
გესმანისა: მღთისა: მშობელი: კაცთაგან: ერთობიანი: ეანჩენი:
ვინცა: და: რამინცა: კაცმან: ანუ: დიდმან: ანუ: მტორეშანა: ანუ:
რჯულანამა: ან ურჯულომანა: შემცა: იცვლების: რჯულისა: მისის
ქარისტანეთსა: აქმაც შეცვლება: მას დღესა: განკითხვისასა: ვინცა:
ესე: წიგნი: კატეხოსა: შამალოსა: მასამცა: რისხვასა: ღმერთი:
და: ეოველი: მისანი: წამიდან: ზეცარნი: და: ქვეყნარნი: მე:
გედეგვანასა: დამიწერია: და: მოწამეც: ვარ +.

6. მე 119—120 ფურცლებზე ხეცურათ მე XVI—XVII საუკუნის ხელით:

წ: სახელითა დაუსაბამოს დრისათა, მამის ძის და სულის
წესათა, მოხუბითა ეოვლად წესა დედოფლის ჩნის ღწ მშო-
ბელის და მარადის ქალწულის მარამისითა, ძღაერებითა მატო-
სნის და ცხოდეს შეფედის ვუარისათა, წმიდათა ზედის ძღ-
თა ანგელათა და მთავარ ანგელათა მიქელ და გაბრიელისითა
და ცხრათავე დასთა ანგელათა, წმიდისა და დიდებულის წინას-
წარ მეტეუელის წინა მორბედის და ნათლის მცემელის იანესი-
თა, იანე ღწ მეტეულისა და იანე მახრობელისათა, წა: და
ე'დ ქებულთა თავთა მოციქულთა ზეტრე და მავლესითა, თავსმდე-
ბობითა, მინდობითა, წყალობითა და შუმდგომლობითა ეოვლად
წესა ღწ მშობელის გესმანისათა და ხატის ორასისითა, ამ
ოთხთავის მადლითა და ამ ეოველთა ამ წიგნსა შინა წერილთა
წმიდათა მადლითა და თავსმდეობითა, ესე უწე ჟამთა გასათავებუ-
ლი წიგნი დავაწერეთ და გიბოძეთ ჩნ რატის შვილმან
იოანე (ი'ე) და ჩნმან მეუღლემან სინდუსტი თქუენ მახ-
მანის შვილთ: ტატისა და შენტა შვილთა დემურასა, ქა-

მ ა ლ ა ს ა და მ ა რ ქ ა რ ს ა, ასრე და ამა ზისსა ზედა, როდეს უშუალონი დაურხით და ე რ ი ს თ ა ვ ი ს ე რ ა ს ტ ი ს ა გ ა ნ მ ა მ უ ლ ი და სსახლე ვიეიდუ, სხსლეკარი და ჭურმარანი ი შ ს ა ნ ა ს შ ვ ი ლ ი ს და ვ ი თ ი ს ე უ ლ ი და ვ ე ნ ა ვ ი ე ნ დ რ თ ნ ი კ ა ს ე უ ლ ი და ა მ ს ა რ და ვ ს ჯ უ რ დ ი თ და ო რ ი ს ა ქ უ ლ ბ ა ქ ე კ ი დ ა ვ ე მ ა ბ თ ა მ . მ ი ვ ე ე ნ ა მ ი ს თ ა ს ე რ ა ს ტ ი ს ე რ ი ს თ ა ვ ს ა ე რ თ ა გ უ ლ ი ს ზ ი რ ი თ უ ა ლ მ ა რ გ ა ლ ი ტ ა ნ ი , ე რ თ ი მ ი მ ი ე ლ ო ქ რ ო ქ ს ო ვ ი ლ ი ა ტ ლ ა ს ი , ე რ თ ი მ ა შ რ ა ზ ი *) ვ ე რ ც ხ ლ ი ს ა . და მ ა მ უ ლ ი ესე მ ი ე ი დ ა , კ ა ნ ი ჩ ე მ ი მ კ ვ დ რ ი ე მ ა ა რ ი ს . შ ე ვ წ ი რ ე და მ ო ვ ა კ ს ე ნ ე გ ე ს მ ა ნ ი ს ა დ ა მ ს მ მ ო ბ ე ლ ს ა ს უ ლ ი ს რ ᾽ ნ ი ს ს ა ლ ო ნ ვ ე ლ ა დ და დ ა ვ ს დ ე ვ ი თ ო რ ი ლ ი ტ რ ა ს ა ნ თ ე ლ ა და ე რ თ ი ჩ ა რ ე ქ ი ს ა მ უ შ ე ლ ი , ს ს გ ა მ ა რ ა გ ე თ ხ ა ვ ე ო ბ დ ე კ ს რ ა მ ა რ ტ ა ე რ ი ს თ ა ვ ი ს ა გ ა ნ და ა რ ტ ა რ ᾽ ნ ი ს ა ს ა ს ლ ი ს კ ა ტ ი ს ა გ ა ნ და ვ ი ნ ტ ა ესე ჩ ე უ ნ გ ა ნ მ ო რ ე მ უ ლ ი წ ი გ ნ ი შ ე ტ ი რ ე ვ ა ლ ო ს და ა ნ უ ხ ა ტ ი ს ა ს ა ნ თ ე ლ ს ა კ მ ე ლ ი მ ო გ ა შ ლ ე ე ი ნ ო ს , შ ე მ ტ ა ი ც ვ ლ ე ბ ი ს რ ჯ უ ლ ი ს ა გ ა ნ ქ ე ჩ ა ე თ ა ს ა , რ ი ს ხ ა ვ ს მ ტ ა დ მ ე რ თ ი და გ ე ს მ ა ნ ი ს ა დ ა მ ს მ მ ო ბ ე ლ ი და ა მ ა ო თ ხ თ ა ვ ს ა შ ი ნ ა ა ლ - წ ე რ ი ლ ნ ი წ ᾽ ნ ი დ ᾽ ს ნ ი , ა მ ა ნ .

7. მე-188 ფურცლის მეორე გვერდზე ხეცურათ მე XVII — XVIII საუკუნის ხელით:

სახელითა დანთა და ამა ოთხთავსა შინა აღწერილთა წთა მადლითათა, ესე წიგნი მოგაგისენეთ ჩუენ რ ა ტ ი ს შ ვ ი ლ მ ა ნ ს ე - ფ ე დ ა ვ ლ ე და ჩემთა შვილთა ბ ა ი ნ დ უ რ და შ ა ლ ვ ა ყ ო ვ ლ ა დ წ მ ა დ ა დ ა მ ს მ მ ო ბ ე ლ ს ა გ ე ს მ ა ნ ი ს ა ს ა , ასრე რომე შემოგწირეთ მიწაჲ ა ს ა თ უ რ ი ს ნ ა ც ვ ა დ ი ა ს ა ნ ა ს კ ე ვ ს გ ა მ ო დ მ ა თ ზ ე ტ ა ს ქ ე ლ შ ე - თ ი , მ ი ე ი დ ა ჩ ე მ ი თ ა ს ა ქ ო ლ ნ ი ა ა (sic). ს ე ე ე დ ა ვ ლ ე ს და მ ი ს მ ე უ დ ლ ე ს მ ე უ ნ დ ო ს დ მ ე რ თ მ ა ნ ; მ ა ს თ ა შ ვ ი ლ თ ა მ ე უ ნ დ ნ ე ს დ მ ე რ თ მ ა ნ , ბ ა ნ დ უ რ ს და შ ა ლ ვ ა ს მ ე უ ნ დ ნ ე ს დ ᾽ ნ , ა მ ა ნ . მ ა ს თ ა მ ე უ დ ლ ე - თ ა გ უ ლ ა ნ მ ა რ ს ა და ა თ რ ბ ი ს მ ე უ ნ დ ნ ე ს დ მ ე რ თ მ ა ნ : ვ ა ნ ტ შ ე - გ ვ ე ი ლ ო ს , გ ე ს მ ა ნ ი ს დ ა მ ს მ მ ო ბ ე ლ ა , შ ე ნ რ ი ს ხ ა ვ დ ა .

*) მაშრაფა არაბ.—დოსტაქანი.

8. მე-189—190 ფურცლებზე მხედრულის ხელით მე-XVII—XVIII
საუკუნისა:

ქ. ნებიოთა და შეწვევნიოთა მხთისთან, მამითა, ძისთა, შუა-
დგომლობითა ხატის ორთაისისითა გესმანის მხთისთა შობელისთა
დაგიწერეთა თაქვენ კრებულთა სელაი ერთა პირათა კამეხელათა,
მოკვიდე კრეკ და ს ზავრი (ზვარი) მოუდევრი ჩემი მამული აღა-
ლი ნასხიდი (sic). ავიდე ფასი სრული, უწინაც შემოწირული იყო
ჩემაცხა გესმანის მხთისთა შობელისთა მესეფეფეფეფეს
შვაცილმა შანშემა და ჩემს მუდღემა თადუკამა,
შავადმა ჩავენმა რამაზ, გიორგიომა. ვინცა და რამც კაც-
მა ესე ჩემი მოსხიდეული (sic) მამული შემოწირული გესმანის მხთის
შობელსა შეტიცვლოს, ჟულის ქარისტიანობისგანა შეტიცვლოს, რის-
ხვსც მამა ძე და სული წამიდა, ხატი ორთაისის, მერმე გესმანის
მხთისშობელი, ცხრნივე დასნი ანგელოზნი, რანიცა წამიდანი ხა-
ტნი გესმანის მხთის შობელში არიან, რანიცა წამიდანი ამა სვი-
ნაქსარსა შინა აღაწერილ არიან, რაც ამა ოთხთავსა შიგა აღწერი-
ლა არიან, გამათავებელი ღმერთმან აკურთხოს + + +.

9. უკანასკნელ მე-259 ფურცლებზე მხედრულის ხელით მე-XVII—XVIII
საუკუნისა:

ქ. სახელითა ღმთისა მამისა, ძისა და სულისა წმიდისთა,
მოხებითა (sic) ეოვლად წმიდისთა ღმთის მამობლისთა მარადის
ქალწულთა მარამისათა, წმიდათა ზეციას ძალთა და ანგელოზთა და
მთავარ ანგელოზთა მიქელ და გაბრიელისათა, რანიც წმიდანი ან-
გელოზნი ამა ოთხთავში წერიან, ამათათა მადლითა და მოხუკაბი-
თა (sic) დამიდეია შე რატის დავისა შავილასა
ნანისა მამული ჩემისა სულისა სადად (sic) და ჩემისა მუდღისა
ხაურამაზესათუისა და მიმიცემა კაზაურისა და-
ვითასა თავინა ესე წიგნი. კორციელ შაბათსა აღამსა იქმო-
დეს ერთისა ცხურითა და ბატკნითა და ორისა მდრღლითა. თუ
სუტესი ვერა იმოსა, წინამძღვარსა აწირვინოს. ერთი ჩემისა სახ-
ლის კაცი სახ-კარსა არა ეთრულოდეს რა ... და სუფიანი: მეტი

და ძღვნისა შტო. ვინცა ესე. ჯაბა მოუშაღოს ღთასაგანცა და
მის წმიდათაგან შეიცვადოს. . . მასი სული და მასი კარცა + +

10. მე-8—11 ფურცლის არშიებზე მანდრულის ხელით 1703 წლისა:

ქ: ნებითა და შეწყვნითა მღთისთა მამისა, ძისა და სულისა
წმინდისათა, ოხითა და შეთხებითა ეოვლად წმინდისა უბრწუნელისა
უფროსად კურთხეულისა დედოფლისა ჩვენისა მღთისა მშობელისა,
მარადის ქალწულისა მარიამისათა, ესე უკუნისმდე ჟამთა და ხანთა,
საუგუნოდ გასათავებელი, შტკინცე და უცვალებელი, ეოვლისა კაცის
მოუღეუარი და მიზეზი შემოუღებელი მესაწირი შემოგწირეთ თქვენ,
ჩვენს სასოსა და მეოსსა, ეოვლად უბრწუნელსა, უბიწოსა და უფრო-
სად კურთხეულსა და შეამდგომელსა ეოველთა ცოდვითა წინაშე
მღთისა, და მსხედლისა წუქვასსა და მომატუებელსა კურთხევისასა,
ეოველთა ქრისტიანეთა მესვედრებელსა, კაბენის გესმანისა მღთის
მშობელსა, ჩვენ მღთისგან და მადლის კემწიფისგან ს. მართლად
შეუურებულმა და მრავალ წუელობა სიკეთე მოვლენილმა მ უ ს რ ა -
ნ ა ს ბ ა ტ რ ი მ ა და ბ ა ტ რ ი მ ა ბ ა ტ რ ი მ ა შ ი დ ი მ ა ბ ა ტ რ ი მ ა ე რ ე კ ე ლ ე მ,
ძმამ ჩვენმა ბატონმა ზ ა ზ უ ა შ ა, ძმისწულმა ჩვენმა გ ო ს ტ ა ნ ტ ი -
ნ ე მ, ბ ა გ რ ა ტ, ო ტ ი ა მ, დ ე ვ ა ნ, ძეთა ჩვენთა და ვ ი თ,
ჩამომავლთა სახლისა ჩვენისა ეოველთავე ასე და ამა ზირსა ზე-
და; რომე როდესაც რ ა ტ ი შ ვ ი დ ე მ ა გ ა უ რ ა მოინდომეს, სახ-
ლის კაცობა ველარ ქნეს და აღარც მოკდა, მოვიდენ და ჩვენ
შემოგვეხვეწენ, რომე გავგვარეთ, მოვედით ქ ს ო რ ი ს - რ ა ტ ი -
შ ვ ი დ ე მ ი ს გასაურებად ჩვენ და ჩვენი ძმა მთავარეპისკოპოზი
ქ რ ი ს ტ ო ფ ო რ ე და ჩვენი ძმისწული გ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე, ჩვენი
დარბაისელნი გვერც გვახლდნენ, 'ხ ე დ გ ი ნ ი ძ ე ნ ი, რ ა ტ ი -
შ ვ ი დ ე მ ი, ბ ო რ დ ი ა შ ვ ი დ ე მ ი და ეოველი ჩვენი მსახურ
ახნაურშვილი, დავსხედით ს. მართლდამა და ოთხად გავგვარეთ, რა-
გვართაც გაურის წესი და მართებული იყო, იმ წესით ბართააა გავ-
გვარეთ რ ა ტ ი შ ვ ი დ ი ფ ა რ ს ა დ ა ნ, რ ა ტ ი, ო ტ ი ა და მი-
სი ძმისწულები, გ ი ო რ გ ი შ ვ ი დ ი დ უ ა რ ს ა ბ და რ ე ვ ა ზ ო თ-
ხოთ გაიყარენ, ჩვენთვის ავადეთ ამათა გასამარებელთა ხ ა ლ გ ო რ ს

ოთხი კვამლი კაცი. ამ ოთხის კვამლის კაცისაგან ერთი კომლი
 კაცი დე მურა, მისი შვილი ბერი თავისის მამულითა, თავისი
 სხლკართა, შესავლითა და გასავლითა, რისაც მქონებულნი არაან
 ყოვლითურთ უხაკლულოდ, შემოგწირეთ თქვენ, ჩვენს სასოხსა და
 შეთხსსა კაბენს გესმანისა მღთის მშობელსა ჩვენთა და ჩვენ თა-
 ნა-შეცხედერთა ცოდვათა აღსაკიდლად, ზარმომთა ძეთა ჩვენთა და-
 ვითის აღსაზრდელთა, ძეთა და ასულთა ჩვენთა წასამართლებლათ,
 ასე მ(ა)მოგწირეთ, რომე არაფერი გამოსადება არა ეთხოვებოდეს
 რა, არა დღა, არა კულუხი, არა კოდის შური, არა სამსწინძლო,
 არა სამოსელი, არა ულაგი, არა ხარვის ვალები, ასე გავგათარსებ-
 ბახარ და ისრე შეგვიწირავს, რომ შხისა და წვიმის მეტი გარს
 არა მოგადგებოდეს რა, თვინიერ ს(ედრ)ის სამსახური(საგან ვი-
 დე), და არცა რა გეთხოვებოდეს, არა სჩვენო, არა საკემწიფო,
 არა საერისთო ბაჟი, არას კაცისაგან არ გეთხოვებოდეს რა. ვინცა
 და რამინც ჩვენსა სასლის კაცმა, ანუ ხელმწიფემა, ანუ დიდმა, ანუ
 მტარემა ამისდ შლად და გამოკვებად კულ უოს, რისხამცა თვით
 დრო დაუსაბამა, მამა, ძე და სული წმინდა, გესმანისა მღთის
 მშობელი და მისი ძე იესო ქრისტე და ყოველნი მისნი წმინდანი,
 ზეცისანი და ქვეყნისანი, კორციელნი და უკორცილნი, მსმცა ედე-
 ბის ცენტლი გენისა, კეთრი გეზისა, შამთვილი იუდასი, დანქმა
 დათან-აბრახისა (sic). შეჩვენებულნი იქნება შემცვალბული ამისი
 ოთხთა მატრიაქთაგან, ყოველთა მართალ მადიდებულთა მიტრანო-
 ლიტთაგან, მართალ მადიდებულთა ეფისკოპოსთაგან, მღვდელ-მომ-
 დკართაგან, მღვდელთაგან, მთავარ დიკანთაგან, ცხრა დასთა ან-
 გელოზთაგან, ყოველთა წინასწარ მტკვეულთაგან, მკედარ მოწამე
 თაგან, ქალწულ მოწამეთაგან; შვიდი შურის ძიება ბელისა, მკას
 და რვე ფსალმუნი დაავითისა მას ზედამც დაქსრულების, შეჩვენებუ-
 ლნი იქნებას ზირისაგან მღთისა, ამ ოთხთაგ მახარებელთაგან. შეი-
 წირე წმინდაო კაბენისა მღთის მშობელთა მტარე ესე შესწირავი
 ცოდვათა ჩვენთა მოსატკველად და ძეთა ჩვენთა წარსამართლებლათ.
 ვინ ამისდ გამწირვად, ან შლად კულუხს, შერისხდი წმინდაო გე-
 სმანის მღთის მშობელთა თქვენ და თვით ძე თქვენი იესო ქრის-
 ტე; შემცვალბულნი ამისნი ღმერთიან შესცვალბეს, სოლო დამტკი-

ცებელნი ამისნი დან აკურთხნეს. დაიწერა შეწირულობა ესე კარი-
სა ჩვენისა დეკანოზის იასესითა, გიორგობისთჳს ოცსა, ქვეს ტჳა.

მონა მღთისა ბატონის შვილი
ერეკლეს ებეჭდა

პაპუ *

11. მე-11 ფურცელზე სხვა მხედრულის ხელით 1726 წლისა:

ქ. ჩენ მღთისაგან და მადლის კედმწიფისაგან უსგად ზეგარ-
დმო წყალობა მოფინებულმა და დირსად ზატოფცემულმა, ძირმოდ-
გმით იესიანმა და ტომობით აწ ზაკრატონმა მუხრანის ბატონ-
ის, ერეკლეს ძემან ბატონი შვილი მამუკაჲ, რა-
გარადც გურთხეულს მამა ჩვენს ეს გლეხთა თავისი გამოსაღებო-
თა შეჰქვირა, ჩვენც ისე ჩვენის ემის რატომ შვილების სა-
საფლავს გესმანის მღთის მშობელისათვის შეგვიწირავს და
დაგვიმტკიცებთ მამის ჩვენის მასსსენებლად და ჩვენს გასამარ-
ჯებლად და სადღეობელათ, რამანც მუხრანის ბატონმა და ან რა-
ტიშვილმა ამისად შლად კელ უოს და გამოსწიროს, ნუმცა ისინება
კორცი მასი აქ მერცხევისაგან და სული მისა საიქითს წაწემენ-
დისაგან, დამატკიცებელი დან აკურთხოს. დაიწერა მკათათვის გა-
სულს ქვეს უად. მამუკა მ. მუკა (ხელ ჩართულად).

12. მე-7ბ ფურცელზე მხედრულის ხელით 1705 წლისა:

ნებითა ღვთისათა მე მკაინბეთ უხუცესმა რატომ შვილი მამუ-
რან ბ შემოგწირე გესმანისა დანის მშობელს ჩემი მკვიდრი ემანი
კახენს მოსახლენი ზავლეშვილი შიო, ძაბილა შვილი ბერი,
ქურციკაშვილი ივანე თავითის მამულთა, ყოფლს თავის ბეგა-
რასა და კულუხსა უკლებლად ეკლესიასა მიათმევედენ, ვერა რა-
ტიშვილი ამის ვერ იმსახურებდეს ერთის ძღვნის მუტს. ამთ და-
ვადევით ერთი ღიორს სახთელი, ერთი ჩარეჟი საკმელი, ერთი
თუნგი ზეთა წყლიწადმა, ვინც გამოსწიროს, რისხავს დბი და მი-
სი მშობელი, ამან. დაიწერა იანვრის ათსა ქვეს ტჳგ. მე რატიშვი-
ლი ოთარ იამ ჩემის ძმის შეწირვის ებული მაქ. + + + +

*) სრულად წარწერა არ იკითხება.

13. მე-73 ფურცელზე მხედრულის ხელით 1804 წლისა. ნიშნებით იხმარება
თითო წერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ:

ნებითა და შეწყვირითა დამისათა და ეოველთა წმინდათა მის-
თათა, სსასთა და მეოხსა ეოველთა ქრისტანეთასა დამას მშობელსა
მარიაჲს ტესამანიისსა უძღვხი მტირესა ძღვენსა მე მონა მისა თა-
ვადი გაბრიელ რატიშვილი, ასე რომ კასახურ იკვლევ
სიის ესანი არიან და უმამულად ეოფილან თელავანს და
ფურცაბ ბიძა ჩემს ერთი ვენახი მიუცია და იმისა გამოსავლი-
დამ ჩვენ კულუხი ატვიდია. რადგან დღეს აღარც ვენახად იყო და
ის კასახურებიც უმამულად იევენ და ხატის ემები, მე ვი-
ტულსმოდგინე და ის ნავენახობი ორის დღისა თელავანს შემოტ-
ვირე მთასხენებულად ბიძის ჩემის ფურცაბისა, მამისა ჩემისა
ბეჟანისა და დედისა ჩემისა ანასთას და სდღეგებულად
ძეთა ჩემთა და რათა მეტა მეოხ მეუა დღეს განკითხვისას, წელსა
ჩედ. ქვე უმბ, მეფობას რსიისასა აღქმანდრეს ჰავლეს ძისას.
როდესაც მოხნაუდენ, იმის დღეს უგლებლად მოგართმევდენ ეს
კასახურები. მე მაიორი გაბრიელ რატის ძე თვთ კვლითა ჩე-
მითა გვირ. რატიშვილი (ხართულად)

14. მე-116 118 ფურცელზე მხედრულის ხელით 1814 წლისა:

ქ. რაც კახენს მამული აქვს შეწირული სულ ამას ქვევით სწე-
რია, ან ვასაც უჭირავს და ან რამდენის დღისა არის.

ქ. ერედას ვენახი. ქ. ბახუანა წინ ერთი დღისა ნავენახობი,
ამას მავიერი მდგდელს უჭირავს, მათეს ვენახის გვერდზე,
გაუნკლია სხვაზედა.

ქ. ბახუანთ ბადებს ზევით ერთი დღის მიწა ოთარას ბიჭს
უჭირავს.

ქ. ბუღლასთ კარს ერთი დღისა გორთამაშვილს უჭირავს

ქ. სარუკასათ კარს გოგია ჭარმელიშვილს უჭირავს ერ-
თი დღისა. ქ. მათეს ვენახის გვერდზე გოგია ჭარმელიშვილს უჭი-
რავს დღეორია. ქ. ხეხალს (ფეზალს?) ვენახის გვერდზე ერთი დღეო-
რი ოთარას ბიჭს უჭირავს.

- ქ. ხუხუტს ვენახის თავზე სამი დღის მიწა მათეს უჭირავს.
 ქ. ამ ხუხუტს ვენახს აქვს სამი კოკა ტკბილი.
 ქ. ვეძას ქედზე ორი დღის შასა¹⁾ და ხეხილს უჭირავს.
 ქ. ერთი დღისა მდღელს უჭირავს მათეს წისკვილის გამოღმა,
 ზავლეშვილის მიწა არის.
 ქ. აქა ერთი დღიური თევდორეს ბიჭს უჭირავს.
 ქ. გოგას ბაღს ზემოთ თარას ბიჭს უჭირავს ხანკვარ დღიური.
 ქ. ასანანთ კეკეში²⁾ ხეხილს უჭირავს ერთი დღისა.
 ქ. კახენს ზავლეშვილის მიწა გოგია ჭარმელიშვილს უჭირავს
 ორი დღის.
 ქ. ჯიღნახანთ კარი საკომლო არის ლუა ტატუნაშვილს და
 მის ძმას დათუას აქვს.
 ქ. თეზიაშვილის მიწის ზირზედ ერთი დღის ნავენახობი მდვდელს
 უჭირავს.
 ქ. შეიღანი და კარშემო სრულად მდვდელს უჭირავს.
 ქ. კადვე მდვდელს უჭირავს შეუქლის სხილენსურის³⁾ თავ-
 ზედა დღიური.
 ქ. ვაზირაულში ორი დღისა. ქელიანდ⁴⁾ ქედზე გლახა
 გოგაძეს უჭირავს ერთი დღისა.
 ქ. ამისთან გზას ქვევით შეუქლის მიწის თავზე ლუას
 უჭირავს დღიური.
 ქ. ყუდრევისკენ მიწა ახლ⁵⁾ გოგია ჭარმელიშვილს უჭირავს,
 დღიურია.

1) შეიძლება ამ სიტყვაში იგულისხმებოდეს „ფშანი“ — ჭაობნარი.

2) ასანანთ ხევი შით ყანჩაეთის სოფელს ჩამოუღდის.

3) სპილენძაურის ხევი ყანჩაეთის დასავლეთით არის.

4) ეხლა ქვია გელიანთ ქედი.

5) ახლად გაჩენილი ტყე, სადაც პირველად მოხნავენ.

ქ. ზახორს კარებაანთ კარს ერთი დღიურია, რასაც კაღოს ზირი ჩამოიტანს.

ქ. წირს ქინკვადის მიწებს აქეთ გზას ქვევით კევისკენ დღიური ორი არის.

ქ. კასბურებს უჭირავთ ორი დღისა ნავენახობი თელავანს შარავხანებშია.

ქ. ეს ხუსხა მღვდლის თანადსწრებით და სოფლის კაცთ ჰქითხვით დავსწერეთ, რომ ეკლესიას არ დაეკარგოს მამული მე კაბრეღ რატიუვა, ჩემა ბიძაშვილმა სოლომან და დავითმა წელსა ჩუიღ. ვინც მოხნას დაღა უკლებლად ეკლესიას უნდა მართოს, და ვინც მოხაროს, გაუწერეს ღმრის მშობელი და ძე მისი იესო ქრისტე, ზნ, ზნ.

ქ. დემურაანთ აძვეს ორი ღიტრა სანთელი და ერთი ჩარქი საკმელი ყოველს წელიწადსა.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

I

ძვირე უწყება ქართველთა მწიკაღთათეს

1. მეფე დავით აღმაშენებლისათვის	83•
2. იოანე კათოლიკოზისათვის	1
3. მამა არსენი კათოლიკოზისათვის	3
4. ნიკოლაოზ კათოლიკოზისათვის	4
5. იოანე კათოლიკოზისათვის	—
6. მეორე არსენი კათოლიკოზისათვის, რომელი იყო ბულამის ძე	—
7. მეორე ნიკოლაოზ კათოლიკოზისათვის	5
8. მესამე ნიკოლაოზი კათოლიკოზისა, ლეონ მეფის ძმის ბაგრატიონისათვის	—
9. ბესარიონ კათოლიკოზისათვის, მეფის ლეონის ძის ბაგრატიონისა	—
10. მამა დომენტი კათოლიკოზისათვის	6
11. მამა არსენი ეპისკოპოზისათვის	—
12. იოანე ბოლნელისათვის	—
13. ანტონი ჭყონდლისათვის გარესჯელისა	7
14. იაკობ შემოქმედელის გურიელისათვის	—
15. იოსებ თბილელისა სააკაძისათვის	—
16. მამა ნიკოლაოზ ეპისკოპოზისათვის	—
17. ნიკოლაოზ ორბელიანის მროველ მიტროპოლიტისათვის	8
18. წმინდა იოანე მანგლელისათვის	—
19. მამისა ილარიონ კახისათვის	—
20. მამისა იოანესათვის	9
21. მამა თორნიკოზისათვის	—
22. ვეფხიმე ათონელისათვის	—
23. მამისა იოანე ხახულელისათვის	10
24. მამა ზაქარიასათვის	—
25. ღირსი მამა გრიგორისათვის	—
26. გიორგი ათონელისათვის	11
27. მამისა ილარიონ თუალელისათვის	—
28. მამისა არსენისათვის	—

II

29. ანტონი მნათისათვის	12
30. ვასილ ბაგრატიონისათვის	—
31. მამისა გიორგისათვის	—
32. ღირსი მამა გიორგისათვის	—
33. მამისა იოანე პატრიკ-ყოფილისათვის	13
34. მამა გიორგი ოლთისელისათვის	—
35. მამა სტეფანესათვის	—
36. მამისა იოანე ფილოსოფოსისა და ზეწოდებით პეტრიწისა კიმ- კიმელისათვის	14
37. მამისა ეფრემისათვის	—
38. მამა თეოფილესათვის	15
39. ღირსი მამისა არსენი იყალთოელისათვის კახისა	—
40. მამისა ქრისტედულე ოსად წოდებულისათვის	16
41. მამისა იოანე ტაიჭისძისათვის	17
42. მამისა საბა ვარდანის სვინგელოსისათვის	—
43. მამისა იეზეკელისათვის	18
44. მამისა პეტრესთვის	—
45. მამისა იოანე შავთელისათვის	—
46. მამისა ვასილი ათონელისა, ბიძისა ექვთიმე კათოლიკოზისათვის	19
47. მამისა პიმენ სალოსისათვის	—
48. მამისა ანტონისათვის	20
49. მამისა ნიკოლაოზ ქართველ მნათობელისათვის	—
50. მამისა დიმიტრი მეოთხისა, მეფისა საქართველოასა, ბაგრა- ტიონისათვის	—
51. მამისა ჩოლაყაასა ძისა ნიკოლაოზ არხიმანდრიტისათვის	21
52. მამისა პეტრე ჩხატარაას ძისა გურიელისათვის	—
53. მამისა გრიგორი ხუცეს მონაზონისა დოდორქელისა, ვახვახის ძისათვის, რომელი იყო ბაზიერთ უხუცესისა ძე	22
54. მამისა კოსმა მწიგნობრისათვის	—
55. მამა იოსებ ფრტარელისათვის	—
56. მამა გერმანე ხუცისათვის	23
57. მამისა იაკობ სამებელისათვის	—
58. მამა ევლოგისათვის	—
59. მამა საბასათვის	24
60. მამისა ანტონი ქართველისათვის	—
61. მამისა მიქაელისა და სხვებისათვის	—
62. შოთა რუსთაველისათვის	25
63. სარგის თმოგველისათვის	—

III

64. დილარგეთისათვის	25
65. ჩაზრუხაძისათვის	26
66. ძაგნაკორელის ზემუზიას ძისა იასესათვის	—
67. მეფისა თეიმურაზისა პირველისა ბაგრატიონისათვის	—
68. არჩილ მეფისა მეორისა ბაგრატიონისათვის	27
69. მეფის ვახტანგ მესამისა ბაგრატიონისათვის	—
70. მეფისა ოეიმურაზ მეორისა ბაგრატიონისათვის	28
71. სულხან-საბა ორბელიანისათვის	—
72. ძველთა ქართველთა მოშაირეთათვის (არჩილიანიდან)	29
73. ანტონისათვის კათალიკოზისა, მეფის ისაეს ძისა, დავითიან ბაგრატიონისათვის	—
74. კათალიკოზისა ანტონი მეორისა, მეფის ირაკლის ძისათვის	30
75. მამისა გაიოზ თაყაშვილისათვის	31
76. ვარლამ ახტალის ეპისკოპოსისა დავით ერისთვის ძისათვის	—
77. იოანე ოსეშვილისათვის	32
78. დავით ალექსიშვილისათვის	—
79. მიხაილ თბილელისათვის	33
80. ტრიფილე არხიმანდრიტისათვის	—
81. გამალელი ოს ყოფილისათვის მღვდელ-მონაზონისა და მერე არხიმანდრიტად დარდგინებულისა	—
82. არხიმანდრიტის ნეოფიტე ოს ყოფისათვის	34
83. გერასიმე მღვდელ-მონაზონისა ტკბილ-მგალობელისათვის	—
84. ლერვასი სამთავნელისათვის	35
85. გაბრიელ ჯვარის დეკანოზის მამისათვის	—
86. ზაქარია მოძღვარყოფილისა გაბაშვილისათვის	—
87. გლაზა ნათისშვილისათვის	36
88. მამისა ტიმოთე ეპისკოპოზისა ერისთავთ გუარისათვის	—
89. გერმანე ტფილელისათვის, რომელ იყო პირველ დავით გარეჯის წინამძღვარი	—
90. ეფთვიმე წინამძღვრისათვის	37
91. თომა წინამძღვრისათვის	—
92. იოანე წილენელ ეპისკოპოზისათვის	38
93. მცირე ისაკისათვის	—
94. ლეონტი ჩოლაყაშვილისათვის	—
95. სიონის დეკანოზის ყოინძისათვის	—
96. ზაქარია წირენელ ეპისკოპოზისათვის და მერე ამბროსად წოდებულისა	39
97. დოსითეოს ნეკრესელი ეპისკოპოზისათვის	—

IV

98. იოანე ნინოწმინდელისა ჯანდიერისშვილისათვის	40
99. ისაკ ხუცისა კანდელაკისათვის	—
100. ხუცესისა ნიკოლოზ გაბაშვილისათვის	—
101. ნიკოლოზ ბიჭიაშვილისათვის	—
102. ალექსის შვილი მწერალ-მგალობელი	41
103. იასტოს ერასტისშვილი ანდრონიკეს გვარისათვის	—
104. ნიკოლოზ ხელაშვილი კახისათვის	42
105. ეგნატი ონისიმეს ძის მარტყოფელისათვის	—
106. იოანე ლარაძის დეკანოზისათვის	—
107. ზაქარია ლალახანაშვილისათვის ხუცესისა	43
108. სხჳანი მოწაფენი დავით ალექსისშვილისანი	—
109. იოანე ორბელიანისათვის	—
110. მზეკაბუკ ორბელიანისათვის მსაჯულისა	44
111. იასე მდივან-მსაჯულისათვის	—
112. სოლომონ ლივანის ძე მდივნისათვის	—
113. ბესარიონ გაბაშვილისათვის	45
114. ზაქარია ვართაპეტისა მადინაშვილისათვის	—
115. ტერ-ფილიპესათვის	46
116. ტერ-პეტროზასათვის	—
117. იესე ქსნის ერისთავი ბიშუელერისათვის	—
118. დიმიტრი ორბელიანისათვის	—
119. ვახთანგ ორბელიანისათვის	47
120. ვახუშტი ბუშისათვის ბაგრატიონისა	—
121. დიმიტრი ციციშვილისათვის	—
122. დიმიტრი ბაგრატიონისათვის	—
123. ანდრონიკესშვილი პატასათვის	48
124. გაბრიელ სომეხისათვის	—
125. ათანასე თარხნიშვილისა კავთის მონასტრის წინამძღვრისათვის	—
126. დოსითეოს ფიცხელაურისათვის კავთისხევის მონასტრისა	49
127. მამისა ანტონი ჭყოინდელისა დადიანის ძისათვის	—
128. ლირსი მამისა სერაპიონ ნათლისცემლის მონასტრის წინამძღვრისათვის	50
129. მამის გერმანე დაყუდებულისათვის	51
130. მამისა სვიმეონ გარესჯის წინამძღვრისათვის	—
131. ქარუმის ძე ონოფრესათვის	52
132. იოსებ მოხვეისათვის	—
133. იოსებ კათოლიკოზისათვის	—

V

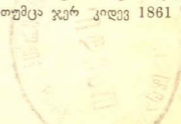
134. ეკლესიის მსახურნი მგალობელ-მწიგნობარნი ქართლსა და იმერეთს	53
135. ბოდბელი მაცაშვილი იოანე	—
136. ევთიმიე გელათელი გურიის ერისთვის ძე	54
137. დოსითეოზ ქუთათელი	—
138. ხონის მთავარეპისკოპოზი ჟიჟავაძე	—
139. ზაქარია იმერელი	—
140. ახალნი მთარგმნელნი ქართველნი შენიშვნა გამომცემლისა	55

II

ყანჩეთის ტყავის სახარება და მისი მანაწერება. 61—74

დამატებითი შენიშვნა-შესწორება.

ეს ჩვენი „საისტორიო მასალანი“ დაიბეჭდა 1909 წელს „ძველი საქართველოს“ I-ს ტომში. ხოლო 1911 წელს, ჩვენდა სასიამოვნოდ, გამოირკვა, რომ პირველი სტატია „მცირე უწყება ქართველთა მწერალთათვის“ ამოღებული ყოფილა იონა ხელაშვილის „კალმასობის“ მეორე ნაწილიდან, რომელიც აღმოაჩინა ბ-ნმა სამ. ცომაიამ პეტერბურგის საჯარო წიგნთ-საცავში ბატონიშვილის იოანეს ხელთნაწერთა შორის № 8. (იხილე „სახალხო გაზეთი“ 1911 წ. № 228). ბ-ნ ცომაიას წერილიდან სჩანს, რომ ეს ცნობები მოუთხოვია პეტერბურგის მიტროპოლიტს ამბროსის იონა ხელაშვილისაგან. ამით ვასწორებთ შენიშვნას, რომელიც ზემოთ არის დაბეჭდილი (იხ. გვ. 55—60). ჩვენი მოსაზრება სტატიის დაწერის დაახლოებით დროს შესახებ და აგრეთვე ის, რომ ცნობები ავტორს შეკვეთილი უნდა ჰქონოდა რომელიმე რუსის სამართევლოს წარჩინებულის პირისაგან და, სხვათა შორის, სინოდის თავმჯდომარისაგან, გამართლდა: პეტერბურგის მიტროპოლიტი თავმჯდომარეა სინოდისა. მიტროპოლიტი ამბროსი გადაიცვალა 1818 წელს. არ გამართლდა მოსაზრება, ვითომც ავტორი „მცირე უწყებათა“ თეიმურაზ ბატონიშვილი ყოფილიყოს. ამას გარდა უნდა შევნიშოთ: თუმცა ჯერ კიდევ 1861 წ.

VI

„კალმასობის“ პირველის ნაწილის წინასიტყვაობაში (იხ. „ცისკრის“ რედაქციის გამოცემა 1862 წ. გვ. XXIII) დ. ბაქრაძე სწერდა, რომ „მეორე ნაწილი კალმასობისა აქვსო პეტერბურგში მცხოვრებს იოანე ბატონიშვილის შვილის შვილსო“, და ცნობილი იყო, რომ იოანე ბატონიშვილის ხელთნაწერები შეიძინა პეტერბურგის საჯარო წიგნთ-საცავმა, მაგრამ ეს წიგნი ბ-ნ ცომაიამდის არავის არ მოუწახვს იოანეს ხელთნაწერებთა შორის. ჩვენ საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებას განზრახვა აქვს გამოსცეს მეორე ნაწილი კალმასობისა.

ც თ რ მ ი ლ ე ზ ა ნ ი .

გვ.	სტრ.	ზემოდან	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
56	25		პირველ	პირველი
"	29		ქართული	ქართველი
61	2		1808	1908

ՀԱՅԿԵՍՏԱՆԻ
ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ